
LÖYTÖRETKELLÄ

Therapeutic Thematic Arts Programming -menetelmän soveltaminen
turvapaikanhakijoiden kanssa

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Ohjaustoiminta

Ilmarila 3.5.2011

Heikki Karppi

Ohjaustoiminta
Hämeenlinna

Työn nimi Löytöretkellä –Therapeutic Thematic Arts Programming –
menetelmän soveltaminen turvapaikanhakijoiden kanssa

Tekijä Heikki Karppi

Ohjaava opettaja Hanna Hentinen & Paula Rantamaa

Hyväksytty _____ . _____ .20_____

Hyväksyjä

ILMARILA
Ohjaustoiminta
Terapeuttistavoitteinen ohjaustoiminta

Tekijä	Heikki Karppi	Vuosi 2011
Työn nimi	Löytöretkellä – Therapeutic Thematic Arts Programming – menetelmän soveltaminen turvapaikanhakijoiden kanssa	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia Therapeutic Thematic Arts Programming -menetelmän soveltuvuutta käytettäväksi turvapaikanhakijoiden kanssa. Työn toimeksiantajana oli vastaanottokeskus Kanta-Hämeessä.

Opinnäytetyö oli laadullinen kenttätutkimus ja aineiston keruumenetelmänä käytettiin osallistuvaa havainnointia, jonka tukena käytettiin videointia. Ryhmätoiminnan havainnoinnin lisäksi haastateltiin vastaanottokeskuksen ohjaajia ja käytiin keskusteluja vastaanottokeskuksen työntekijöiden kanssa. Opinnäytetyön toiminnallinen toteutus kulki Löytöretki-taidetyöpajat nimellä, ja niitä järjestettiin viitenä kertana loppuvuodesta 2010 vastaanottokeskuksella Kanta-Hämeessä.

Menetelmän käytöstä huomattiin, että mm. kuvallinen ilmaisu sekä muovavilemalla tuotetut esineet toimivat kommunikaation välineinä ja tukena, silloin kun ei ole käytössä kaikille yhteistä kieltä. Opinnäytetyössä tuli myös ilmi, että turvapaikanhakijat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä mikä asettaa haasteita ohjaajalle ja menetelmän käytölle.

Menetelmän soveltaminen oli osin hyvin haasteellista. Opinnäytetyössä pohditaankin niitä seikkoja, joita tulisi ottaa huomioon, kun ohjataan taitteita hyödyntäviä menetelmiä ryhmälle, jolla on erilaisia taustoja ja jonka mahdollisuudet keskinäiseen kommunikaatioon ovat rajalliset.

Avainsanat Turvapaikanhakijat, Kotoutuminen, Therapeutic Thematic Arts Programming-menetelmä, Terapeuttinen virkistystoiminta

Sivut 40 s. + liitteet 3 s.

Ilmarila

Crafts and Recreation

Therapeutic recreation

Author	Heikki Karppi	Year 2011
Subject of Bachelor's thesis	On the discovery journey – Adapting Therapeutic Thematic Arts Programming -Method with asylum seekers	

ABSTRACT

The purpose of this Bachelors thesis was to make a research how the Therapeutic Thematic Arts Programming-method adapts with asylum seekers. The thesis was made for reception center in southern Finland.

Thesis was qualitative field research and method of collecting data was observing by participation. For supporting my observations I use video to record my sessions. I also had interviews and conversations with the staff of the reception center.

The sessions were held under a name Löytöretki- taidetyöpajat (discovery journey – art workshops). Sessions were held five times during November and December on year 2010.

The positive effects of using the TTAP-method was notice how visual expression and objects than were made by modelling serve as a tool of communication, when there was no mutual language for all participants. In this thesis also noticed that asylum seekers are very heterogenic group and what kind of challenges it sets for the leader of the group.

Adapting the TTAP-method was partly very challenging. In this thesis is discussed the things what should be noticed when leading art methods to a group with different backgrounds and which possibilities of mutual communication are limited.

Keywords Asylum seekers, Integration, Therapeutic Thematic Arts Programming-method, Therapeutic recreation

Pages 40 p. + appendices 3 p.

Tänään jaksan nousta seisomaan
tänään jaksan itseäni katsoa
En tarvitse enää peilejä
en haarniskaa joka kulkua vaikeuttaa
Tänään aion lähteä maailmaan
tänään tietäni kulkemaan
Eivät riitä enää maalaukset
tahdon nähdä mitä on niiden takana

Jäähyväiset valheille joihin uskottiin
Jäähyväiset puheille joilla synnit sovitettiin
Jäähyväiset aseille joilla elämää suojellaan
Jäähyväiset aseille joilla elämä tuhotaan

Kuin lintu on luotu lentämään
on ihminen luotu onneen
Kun ei pelkää itseään
ei pelkää myöskään elää elämää
Maailma on salaisuuksia täynnä
joka hetkessä asuu ikuisuus
joka kadulla asuu ihminen
sisällään sanoja tuntemattomia

Jäähyväiset laeille joihin maailma kahlittiin
Jäähyväiset rajoille joita liikaa pystytettiin
Jäähyväiset aseille joilla elämää suojellaan
Jäähyväiset aseille joilla elämä tuhotaan

Tänään jaksan nousta seisomaan
tänään lähden maailmaan
omaa tietäni kulkemaan
tahdon nähdä mitä on seinien takana
Tänään aloitan laulamaan
tänään soitellen sotaan
Soitellen sotaan
jossa ei tarvitse ketään vahingoittaa

Jäähyväiset aseille joihin uskottiin
Jäähyväiset aseille joilla synnit sovitettiin
Jäähyväiset aseille joilla elämää suojellaan
Jäähyväiset aseille joilla elämä tuhotaan
Jäähyväiset aseille joilla elämää suojellaan
Jäähyväiset aseille joilla elämä tuhotaan

(Kollaa Kestää, Jäähyväiset aseille)

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET.....	3
2.1	Aiheen valinta	3
2.2	Toimintaympäristönä vastaanottokeskus	4
2.3	Keskeiset kysymykset	6
2.4	Oletuksia ja käsityksiä TTAP-menetelmästä	6
2.5	Vaikutukset elämänlaatuun	7
3	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT JA KÄSITTEET	9
3.1	Turvapaikanhakija.....	9
3.2	Turvapaikanhakijoiden terveydentila.....	10
3.3	TTAP- Menetelmä pähkinänkuoressa.....	10
3.3.1	TTAP -menetelmän runko	11
3.3.2	Menetelmän soveltaminen.....	11
3.4	Kotoutuminen.....	12
3.5	Terapeuttinen virkistystoiminta	13
3.6	Terapeuttisen virkistystoiminnan prosessi	14
3.7	Ohjaajan rooli ja ihmiskäsitys	15
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	16
4.1	Havainnointi	16
4.1.1	Osallistuva havainnointi	16
4.1.2	Videointi	17
4.2	Haastattelut ja keskustelut.....	18
4.3	Aineiston luotettavuus ja eettinen käsittely.....	18
5	RYHMÄNOHJAUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	20
5.1	Ryhmän valinta	20
5.2	Löytöretki-työpajat.....	21
5.3	Ohjelmarunko ja askeleet	21
5.4	Ideat ja teemat	23
5.5	Rentoutus.....	23
5.6	Mielikuvista paperille.....	24
5.7	Kuvista sanoiksi	26
5.8	Musiikista muovailuun.....	26
5.9	Muovailusta ruokaan	28

6	HAVAINTOJA JA KOKEMUKSIA TTAP-MENETELMÄSTÄ	30
6.1	Menetelmän soveltuvuus.....	30
6.1.1	Rentoutus	30
6.1.2	Piirtäminen	31
6.1.3	Muovailu.....	31
6.2	Turvapaikanhakijoiden kokemukset	31
6.3	Vaikutukset kotoutumiseen	32
6.4	Omat kokemukset.....	32
6.4.1	Onnistumiset.....	32
6.4.2	Haasteet	34
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	35
7.1	Johtopäätökset	35
7.2	Ehdotukset.....	35
8	POHDINTA JA ARVIOINTI.....	37

LÄHTEET

LIITE1	Työpajojen Flyeri
LIITE2	Kuvauslupa
LIITE3	Videon havainnointilomake

1 JOHDANTO

Kuuluisin historiallinen esimerkki löytöretkestä lienee Kristoffer Kolumbuksen tavoite löytää uusi meritie Intiaan. Uuden meritien sijasta hän löysi meille eurooppalaisille silloin tuntemattoman uuden mantereen eli Amerikan. Myös monet turvapaikanhakijat ovat matkalla tuntemattomaan etsies sään turvaa. Se ei tosin ole mitään retkeilyä tai piknikillä olemista vaan usein on kyse jostakin paljon suuremmasta, joskus jopa eloonjäämisestä.

Opinnäytetyöni on myös eräänlainen löytöretki. Lähdin tekemään tutki- musta siitä, miten TTAP -menetelmä soveltuu käytettäväksi turvapaikan- hakijoiden kanssa, mutta saadut tulokset poikkesivat siitä, mitä olin etukä- teen mielessäni aavistellut. Löytöretkeni oli kuin tuntematon merimatka, joka sisälsi myötätuulta ja (aivo)myrskyjä, tyyniä hetkiä, - jolloin mikään ei liiku -, sekä yllätyksiä, yllätyksiä ja yllätyksiä. Kaikkea mitä hyvään seikkailuun ja hyvään opinnäytetyöhön tarvitaan.

Matkalla tuntemattomille vesille, tutkimuksen maailmaan, tein myös mat- kan itseäni. Matkalle lähtiessäni olin toiveikas ja täynnä tarmoa. Parhaiten voin kuvailla tunteitani ja ajatuksiani liittämällä alkulehdille vanhan, mi- nulle rakkaan Kollaa Kestää orkesterin biisin ”Jäähyväiset aseille”. Laulu on kuin rinnakkainen todellisuus opinnäytetyöni prosessista, ja samalla kun se heijastaa omaa sisäistä todellisuuttani, se mielestäni myös heijastaa jollakin tapaa sitä turvapaikanhakijoiden maailmaa, jonka kohtasin opin- näytetyössäni ”Löytöretkellä”.

Opinnäytetyöni on luonteeltaan metodilähtöinen. Alussa on metodi: The- rapeutic Thematic Arts Programming -menetelmä, jota lähdettiin testaa- maan. Se on taiteita hyödyntävä teemallinen kuntoutusmenetelmä, joka perustuu tietoon siitä miten eri taiteet vaikuttavat eri aivoalueisiin, ja sitä kautta henkilön hyvinvointiin. Sitten on ryhmä, jolla testataan: turvapai- kanhakijat. Sen jälkeen tulee tutkimus: millä tavoin nämä asiat toimivat toistensa kanssa? Miten menetelmä soveltuu käytettäväksi turvapaikanha- kijoiden kanssa? Millä tavoin se vaikuttaa turvapaikanhakijoiden elämän- laatuun? Sitten seuraa toiminta suunnitteluineen ja toteutuksineen. Ja vii- meisenä, mutta ei vähäisempänä: arviointi ja pohdinta siitä, mitä tehtiin, miten onnistuttiin ja mitä opittiin.

Opinnäytetyöni alussa luvussa 2 ”opinnäytetyön lähtökohdat ja tavoitteet”, esittelen sen tavoitteet ja toiminta ympäristön. Sitten luvussa 3 ”Teoreetti- set lähtökohdat ja käsitteet”, avaan tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia ja käsitteitä. Seuraavana seuraa varsinaisen toiminnan kuvausluvussa 4 ”tut- kimuksen toteuttaminen” ja 5 ”ryhmänohjauksen toteuttaminen” Sen jäl- keen esittelen opinnäytetyöni tulokset luvussa 6 ”havaintoja ja kokemuk- sia TTAP-menetelmästä”. Luvussa 7 ”Johtopäätökset” teen johtopäätöksiä

tutkimukseni perusteella. Lopuksi pohdin opinnäytetyöni prosessia ja siinä oppimiani asioita luvussa 8 ”pohdinta ja arviointi”.

Opinnäytetyössäni olen käyttänyt menetelmän lähdeksi alkuperäistä englanninkielistä painosta. Opinnäytetyöni prosessin aikana teoksesta ilmestyi myös suomenkielinen käännös, mutta se ei ollut käytössäni opinnäytetyön kirjoitusprosessin aikana. Tästä syystä johtuen suomenkieliset käännökset tässä opinnäytetyössä ovat opinnäytetyön kirjoittajan omia ja kuvastavat sitä miten tekijä on käännöksen ymmärtänyt. Rohkenen käyttää omia käännöksiä, sillä olen osallistunut Levine-Madorin itsensä pitämille luennoille, joilla olen asiat ja käsitteet ymmärtänyt ja tästä syystä ne myös itse suomentanut parhaaksi näkemälläni tavalla. Asiasisältö molemmissa käännöksissä on kuitenkin sama.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET

Opinnäytetyöni tavoite on tutkia TTAP-menetelmän soveltuvuutta käytettäväksi turvapaikanhakijoiden kanssa. Tavoitteena on tutkia terapeutin virkistystoiminnan soveltuvuutta vastaanottokeskukseen sekä sitä, millaisia vaikutuksia sillä olisi turvapaikanhakijoiden elämänlaatuun. Tässä luvussa kerron aiheen lähtökohdista ja taustoista sekä esittelen tutkimus kysymykset ja tavoitteet.

2.1 Aiheen valinta

Minulla oli jo pitkään ollut halu päästä yhdistelemään erilaisia opintojen aikana opittuja taitoja. Päällimmäisenä oli pitkäaikainen kiinnostukseni maahanmuuttajuutta kohtaan ja siihen liittyvät osallistavan monikulttuurisen työn opinnot, jotka olin valinnut toiseksi sivuaineekseni sosiaalialan koulutusohjelmasta. Terapeutistavoitteinen ohjaustoiminta, jota olin opiskellut pääaineenani, on pohja, josta ammennan näkökulmaa monikulttuuriseen työhön.

Idea opinnäytetyöstä syntyi suhteellisen varhain kolmannen opiskeluvuoteni syksyllä. Silloin mielessäni oli otsikko ”toiminnalliset menetelmät kotoutumisen tukena”. Ongelmakohtana oli löytää sopiva terapeutistavoitteinen menetelmä, jolla tekisin kotouttamistyötä. Kuin taivaan lahjana meille tuli Amerikasta luennoimaan tohtori Linda Levine-Madori kehittämästään TTAP -menetelmästä. Menetelmää oli jo aiemmin esitelty meille joissakin yhteyksissä, mutta sain varsinaisen herätyksen menetelmän käyttöön, kun menetelmän ”äiti” esitteli sitä meille innostavaan tyyliinsä. Menetelmä kokosi mielestäni sopivasti periaatteita ja menetelmiä, joita olin opiskellut pääaine- sekä menetelmäopinnoissani. Myöhemmin opiskelin menetelmää vielä International Summer Schoolin TTAP -kurssilla, jossa oli opettajana itse Linda Levine-Madori.

Maahanmuutto on ollut kuuma puheenaihe suomalaisessa mediassa ja kahvipöydissä koko 2000-luvun alun ajan. Maahanmuuttajien määrä on tasaisesti kasvanut sekä erityisesti turvapaikanhakijoiden määrät ovat moninkertaistuneet 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopussa. (Maahanmuuttoviraston turvapaikkayksikön tilastokatsaus 2010.)

Olin aiemmin tutustunut maahanmuuttajiin ja heidän todellisuuteensa sivuaineopinnoissani ja tutustumisharjoittelussa Hämeenlinnan Setlementti Ry:ssä keväällä 2009. Lisäksi olin syventävässä harjoittelussani Hämeenlinnan Läntisellä Lähiökeskuksella opettanut suomen kieltä ja kulttuuria maahanmuuttajille, joista osa oli aiemmin ollut asiakkaina kyseisessä vastaanottokeskuksessa. Verkostoni olivat kehittyneet melko hyvin ja teinkin paljon työtä verkostoissani etsiessäni sopivaa ryhmää, jonka kanssa

kokeilisin TTAP -menetelmän soveltuvuutta käytettäväksi maahanmuuttajien kanssa. Etsiessäni sopivaa ryhmää olin yhteydessä Hämeenlinnan maahanmuuttajapalveluiden virkamiehiin, joiden kanssa kävin keskustelua opinnäytetyöni ideoista ja mahdollisista asiakasryhmistä. Heiltä sain vinkin ottaa yhteyttä vastaanottokeskukselle, sillä sinne kaivattiin ohjelmaa. Olinkin yhteydessä vastaanottokeskuksen vastaavaan ohjaajaan ja sovin hänen kanssaan tapaamisesta opinnäytetyöni merkeissä. Näiden polkujen kautta sain lopulta toimeksiantajakseni vastaanottokeskuksen ja asiakasryhmäni tarkentui turvapaikanhakijoiksi.

TTAP -menetelmän soveltaminen kotoutumisprosessin tukemiseen oli oma innovatiiviselta vaikuttava ideani ja prosessin läpivieminen vastaanottokeskuksessa tuntui riittävän haasteelliselta, jotta olisin motivoitunut työskentelemään sen parissa opinnäytetyön verran.

2.2 Toimintaympäristönä vastaanottokeskus

Vastaanottokeskus, jossa tein opinnäytetyöni on Suomen Punaisen Ristin hallinnoima vastaanottokeskus, joka majoittaa turvapaikanhakijoita. Keskus on perustettu vuonna 2009 maaliskuussa. Väkimäärät niin asiakkaiden ja henkilökunnankin kohdalla vaihtelevat tilanteen mukaan. Joskus, kun maailmalla tilanne on epävakainen, tulee Suomeen paljon turvapaikan hakijoita ja silloin tarvitaan lisää tiloja ja henkilökuntaa. Toisena vuonna saattavat hakijamäärät laskea ja joitakin yksiköitä voidaan sulkea ja myöhemmin taas uudelleen avata tarpeen mukaan. Myös henkilökunnan tarve vaihtelee asiakasmäärien mukaan. (Vastaanottokeskuksen Suomen kielen ja kulttuurin opettaja 2010.)

Omien havaintojeni mukaan tilanteet vaihtuvat melko usein ja työskenteleä alalla leimaa tietynlainen epävarmuus jatkuvuudesta. Tilanne turvapaikanhakijoiden ja vastaanottokeskusten kohdalla ns. elää koko ajan.

Vastaanottokeskuksen toimintaa ohjaavat Suomen Punaisen Ristin arvot, sillä keskus on SPR:n alainen. SPR:n nettisivujen mukaan heidän toimintaansa ohjaavat seuraavat periaatteet:

- Inhimillisuus
- Tasapuolisuus
- Puolueettomuus
- Riippumattomuus
- Vapaaehtoisuus
- Ykseys
- Yleismaailmallisuus

(Suomen Punaisen Ristin www-sivut, n.d.)

Vastaanottokeskuksen Suomen kielen ja kulttuurin opettajan haastattelussa nousi esille samoja arvoja, kuten esimerkiksi inhimillisyys. (Vastaanottokeskuksen Suomenkielen ja kulttuurin opettaja 2010.)

Toimintaresursseista vastaanottokeskuksella vastaa Suomen Punainen Risti. Seuraavassa kerron resursseista. Tiedot olen hankkinut haastattelujen ja suullisten tiedonantojen kautta. Tiedot vastaavat tilannetta opinnäytetyöni tekemisen aikana loppuvuodesta 2010.

Vastaanottokeskuksella on useampia tiloja paikkakunnalla. Osa turvapaikanhakijoista on joukkomajoituksessa entisessä kehitysvammayksikössä ja sen lisäksi vastaanottokeskuksella on käytössä yksi kerrostalo kylän keskustassa. Kerrostalossa asuu sekä perheitä että yksin maahan tulleita. Toimisto sijaitsee keskustassa poliisiaseman yhteydessä. Samassa rakennuksessa on myös tila, jota käytetään turvapaikanhakijoiden suomen kielen opetuksessa. Tämä tila oli myös minun käytössäni, kun pidin Löytöretki-pajoja.

Työtilanne vastaanottokeskuksella 24.2.2011 oli seuraavanlainen: vastaanottokeskuksessa on 8 henkilöä töissä ja virallisesti puolikas johtaja (Johtaja on puoliksi johtajana toisessakin vastaanottokeskuksessa). Viisi ohjaajaa, sosiaalityöntekijä, etuuskäsittelijä-sosiaali-ohjaaja ja terveydenhoitaja. Ennen joulua, jolloin ohjasin työpajoja, vastaanottokeskuksella oli kaksi ohjaajaa ja yksi sosiaalityöntekijä enemmän, myös kaksi yövalvojaa oli silloin vielä töissä). Siis yhteensä 15,5 työntekijää (puolikas johtaja). Silloin paikkaluku oli 180 ja nyt se on 100. (Sähköpostiviesti vastaanottokeskuksen ohjaaja 24.2.2011)

Tilanne oli siis elänyt vuoden vaihteessa ja muutoksia oli tapahtunut. Tämä on normaalia vaihtelua alalla. Asiakkaita keskuksessa on yhteensä n. 130 henkeä. Kaikki ovat turvapaikanhakijoita. Suurin osa heistä on tullut toisista vastaanottokeskuksista, mutta pieni osa on tullut suoraan paikkakunnalle ja hakenut turvapaikkaa. Osa hakijoista on ollut vastaanottokeskuksessa sen perustamisesta lähtien, osa vasta hyvin lyhyen aikaa (Vastaanottokeskuksen Suomenkielen ja kulttuurin opettaja 2010.)

Asiakkaita tulee eripuolilta maailmaa kuten esim. Irakista, Somaliasta ja Tsetseniasta sekä muilta kriisialueilta. Tulijoita on sen mukaan, miten olosuhteet kehittyvät maailmalla. Olosuhteita ei voi kukaan ennustaa.

Asiakkaina on sekä perheitä että yksin maahan tulleita. Vakavia konflikteja on harvemmin. Aikoinaan kun vastaanottokeskuksella oli nuorten yksikkö, siellä ilmeni joskus kahnauksia vastaanottokeskuksen eri nuorisoryhmien kesken, mutta ne olivat tyypillisiä kahakoita, joita on kaikilla nuorilla, myös meillä kantaväestön edustajilla. Sen jälkeen, kun nuorten osasto lakkautettiin ja asukkaat muutenkin muuttivat asumaan kerrostaloon kylän keskustaan, ovat suuremmat konfliktit vähentyneet. (Vastaanottokeskuksen Suomenkielen ja kulttuurin opettaja 2010.)

2.3 Keskeiset kysymykset

Tutkimuksen alussa tuli määritellä tutkimuksen tavoite, sekä keskeiset kysymykset tutkimuksen kannalta. Kysymykset tarkentuivat vielä tutkimuksen edetessä, ja päädyin muotoilemaan tutkimukseni tavoitteen seuraavanlaiseksi kysymykseksi: Miten TTAP-menetelmä soveltuu käytettäväksi turvapaikanhakijoiden kanssa?

Keskeiset tutkimuskysymykseni opinnäytetyössäni ovat seuraavanlaiset:

1. Millä tavoin TTAP-menetelmä vaikuttaa turvapaikanhakijoiden elämänlaatuun?
2. Millä tavoin menetelmä tukee kotoutumisprosessia?
3. Mitä tulee ottaa huomioon ohjattaessa TTAP-menetelmää turvapaikanhakijoiden kanssa?

Näiden kysymysten kanssa lähdin tekemään tutkimustani. Tutkimuksen tekeminen vaati paljon työtä ja luovaa otetta vastausten löytämiseksi. Systemaattisen analyysin avulla löysin vastauksia asettamiini kysymyksiin.

2.4 Oletuksia ja käsityksiä TTAP-menetelmästä

Etukäteen minulla oli tiettyjä ennakko-oletuksia, miksi juuri TTAP- Menetelmä olisi hyvä menetelmä sovellettavaksi turvapaikanhakijoiden kanssa. Seuraavassa avaan ajatuksiani ja ennakko-oletuksiani. Ajattelin, että TTAP -menetelmä sopisi käytettäväksi turvapaikan hakijoiden kanssa, koska vaikka TTAP -menetelmä on alun perin suunniteltu käytettäväksi mm. alzheimerin tautia sairastavien vanhusten kanssa, saattaisi heillä ja turvapaikanhakijoilla olla jotakin yhteistä TTAP -menetelmän näkökulmasta.

” Individuals who have AD are struggling with the following seven issues, and being sensitive to these concerns enables better participation, less frustration, and more successful communication:

1. *Loss of independence*
2. *Loss of social roles*
3. *Loss of physical attractiveness and grooming skills*
4. *Loss of energy*
5. *Loss of family and friends*
6. *Loss of familiar environments*
7. *Loss of first language partners”.*

(Levine-Madori 2007, 116-117.)

Turvapaikanhakijoilla voi olla melkein kaikkia samoja ongelmia, paitsi kohta 3. fyysisen viehättävyyden ja hoitotaitojen menetys. (suomennos kirjoittajan!). Toisaalta laajemmasta näkökulmasta katsoen, joillakin turvapaikanhakijoilla voi olla tunne, että ei ole viehättävä tilanteessa, jossa törmää rasistiin, joka syrjii ihon värin takia. (Huomautan tässä kohdassa,

että ongelma johtuu rasistisesti käyttäytyvästä henkilöstä eikä turvapaikanhakijan etnisestä taustasta. Ihonväri on ongelma rasistille, ei rasistisen käytöksen kohteelle.) Tietysti saattoi olla myös turvapaikanhakijoita, joita edellä mainitut ongelmat eivät ollenkaan kosketa.

TTAP-menetelmä myös kokosi kattavasti sellaisia käsityö- ja taidelähtöisiä menetelmiä, joiden käyttöä olin opiskellut opintojeni aikana. Menetelmässä oli selkeä strukturoitu runko, mikä helpotti toiminnan suunnittelua ja ohjaamista. Menetelmän käyttöä tuki myös seikka, että Levine-Madori on luennoillaan maininnut menetelmänsä olevan kulttuurisensitiivinen (Levine-Madori 2010).

Omasta kokemuksestani tiesin, että taiteita hyödyntävät menetelmät (kuten TTAP) ovat käyttökelpoisia siitä syystä, että usein kielitaidon puute ei ole esteenä taiteen tekemiselle. Päinvastoin esimerkiksi käsitöitä tehdessä kielitaidoton oppii uusia sanoja, kun ensin voi kädestä pitäen näyttää, mitä tehdään ja samalla opettaa sanoja ja käsitteitä.

2.5 Vaikutukset elämänlaatuun

Ajattelin, että TTAP -menetelmän käytön myötävaikutuksella turvapaikanhakijoiden elämänlaatu paranisi useammastakin syystä. Taiteen tekemisellä on todettu olevan terapeuttisia vaikutuksia ja TTAP- menetelmässä on erityisesti tutkittu erilaisten aktiviteettien vaikutusta aivojen toimintaan ja mm. kongnitiivisiin taitoihin(Levine-Madori 2007). Menetelmän myötä osallistuja saa siirrettyä ajatuksensa konkreettiseen muotoon, esimerkiksi piirroksen tai veistoksen avulla. Näin tunteet saavat konkreettisen muodon.

Menetelmässä liikutaan usein symbolisella tasolla ja symbolisointi on usein ongelma erityisesti traumatisoituneille turvapaikanhakijoille. Tästä ilmiöstä kertoo Kristiina Saraneva artikkelissaan Pakolaisuus ja psyykinen traumatisoituminen kirjassa Kulttuurit ja lääketiede (Duodecim 2010)

Menetelmän käytön aikana ihminen tulee kuulluksi ja nähdyksi, hän on olemassa toisille ihmisille. Artikkelissaan Saraneva toteaa, että kun terapeutti on kiinnostunut potilaastaan ja hänen elämästään ja historiastaan sellaisena, kun hän on ollut ennen traumaattisia kokemuksia, hän vahvistaa potilaan kokemusta todellisena ihmisenä. Jos keskitytään vain traumoihin, niin on vaara että vahvistamme potilaan kapeutunutta minäkuvaa pelkkänä autettavana traumauhrina (Saraneva 2010, 225.)

Samassa artikkelissa Saraneva (2010,223) kertoo uskovansa, että lyhyetkin kokemukset siitä, että potilas on tullut kuulluksi ja nähdyksi todellisena ihmisenä tukee hänen jaksamistaan jatkossakin.

Tässä kohdin tulee huomauttaa, että asiakkaani eivät ole potilaita enkä minä ole terapeutti. Siitä syystä en anna mitään virallista terapiaa, eikä se kuulu koulutukseeni. Sen sijaan toiminta on terapeuttistavoitteista eli pää-

paino on taiteen tekemisellä, jolla on todettu olevan terapeuttisia vaikutuksia. Toiminnassa asiakkaani tulee kuulluksi ja nähdyksi ja saa jakaa kokemuksiaan, mutta emme lähde tekemään mitään syväanalyysyä hänen psyykkisestä tilastaan tms. Asiakkaani ovat minulle ennen kaikkea kanssaihmissä ilman mitään leimaavia nimikkeitä. Asiakkaani hakevat turvapaikkaa, mutta ei ole olemassa sellaista ammattia tai luonteenlaatua kuin turvapaikanhakija. Aivan kuten eräässä harjoittelupaikassani ollut seinätaulu asian ilmaisi: ”kaikilla ihmisillä on yksi yhteinen piirre. Me olemme kaikki erilaisia.” Tämä ajatus mielessäni lähdin ohjaamaan työpajojani ja kohtaamaan siellä vastaantulevia asiakkaita.

3 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT JA KÄSITTEET

Tässä luvussa avaan opinnäytetyöni keskeisiä käsitteitä ja sen teoreettisia lähtökohtia. Kerron sen millainen on turvapaikan hakija ja mitä tarkoitetaan kotoutumisella. Lisäksi avaan TTAP-menetelmän ja terapeutistavoitteisen virkistystoiminnan teoreettista taustaa ja siihen liittyviä seikkoja. Lopuksi kerron lyhyesti ohjaajan ihmiskäsityksestä ohjaamisen taustalla ja ohjaajan roolista terapeutistavoitteisen virkistystoiminnan ohjaamisessa monikulttuurisessa ympäristössä.

3.1 Turvapaikanhakija

Maahanmuuttoviraston nettisivut määrittelevät turvapaikan hakijoita mm. seuraavaan tapaan:

Syitä turvapaikan hakemiseen on monenlaisia, esimerkiksi kotimaassa koettu vaino poliittisen mielipiteen vuoksi tai huonot elinolosuhteet kuten köyhyys, sota ja ympäristökatastrofit voivat olla syynä turvapaikan hakemiseen. Suomi auttaa omalta osaltaan hädässä olevia osallistumalla pakolaisuutta muodostavien olosuhteiden ehkäisemiseen esimerkiksi osallistumalla YK:n rauhanturvajoukkojen toimintaan ja avustamalla kehitys yhteistyövaroilla kohteita, joissa on pakolaisuutta sekä ottamalla vastaan pakolaisia. Pakolaisten vastaanotto tapahtuu sekä pakolaiskiintiön puitteissa että myöntämällä oleskelulupia henkilöille, jotka hakevat kansainvälistä suojelua (Maahanmuuttoviraston netti-sivut n.d.)

Turvapaikan hakija on henkilö, joka on tullut Suomeen omatoimisesti ja sen jälkeen ilmoittautunut joko rajalla tai poliisiasemalla viranomaisille hakevansa turvapaikkaa. Turvapaikan hakijat asuvat usein vastaanottokeskuksissa, mutta he voivat asua myös itsenäisesti, jos heillä on varaa siihen.

Turvapaikan saaminen saattaa kestää pitkiäkin aikoja, jopa 2-3-vuotta ja hakija saattaa saada myös kielteisen päätöksen. Kielteisen päätöksen saanut hakija voi tehdä uuden hakemuksen tai hänet saatetaan karkottaa maasta tai palauttaa siihen EU maahan, johon hän on ensimmäisenä saapunut Dublinin sopimuksen perusteella. Lyhyesti voidaan todeta, että turvapaikan hakeminen on pitkä ja monimutkainen prosessi. (Harakkamäki 2010.)

Artikkelissa Turvapaikanhakijoiden terveydentila (Duodecim 2010) Ilkka Pirinen määrittelee pakolaisten ja turvapaikan hakijoiden eron seuraavasti: Pakolainen on henkilö, jolle on myönnetty pakolaisstatus sellaisena kuin se on määritelty kansainvälisissä sopimuksissa (mm. Geneven sopimus 1951, Euroopan neuvoston direktiivi 2003). Turvapaikanhakija sen sijaan on kuka tahansa henkilö, joka on esittänyt turvapaikkapyyntönsä. Jätettyään pyynnön viranomaisille hän odottaa päätöstä turvapaikanhakijana. Turvapaikanhakijan asema on aivan toisenlainen kuin sellaisen, joka on tullut Suomeen esimerkiksi pakolaisaseman jo saaneena tai työn takia Suomeen saapuneena ulkomaalaisena. Pirisen mukaan turvapaikanhakija ikään kuin

”roikkuu” odotusprosessinsa aikana epävarmuudessa, mikä on psyykkisesti erittäin rasittavaa. (Pirinen 2010,166)

Turvapaikan saaminen on myös epävarmaa ja prosessi sen saamiseksi saattaa kestää jopa vuosia. Ei ole myöskään mahdotonta, että saa kielteisen päätöksen. Vain kolmasosa vuonna 2010 turvapaikkaa hakeneista sai myönteisen päätöksen. (Maahanmuuttoviraston turvapaikkayksikön tilastokatsaus 2010.)

3.2 Turvapaikanhakijoiden terveydentila

Turvapaikanhakijoiden epävarma asema ei voi olla vaikuttamatta heidän terveydentilaansa. Samalla kun on stressaavaa odotella päätöstä turvapaikasta, stressiä lisää myös turvapaikanhakijoiden elinolot vastaanottokeskuksissa. Usein hakijat ovat yhteismajoituksessa, jossa joutuu jakamaan huoneen toisen tai ehkä useammankin hakijan kanssa, jotka voivat olla aivan eri kulttuurista. Sosiaalililat ovat yhteisiä ja usein on myös niin, että jääkaappi jaetaan toisten kesken, jolloin voi syntyä riitaa siitä, että väitetään että ”toinen on syönyt lammastani tai siirtänyt kalaani” (Vastaanottokeskuksen ohjaaja,10.12.2010).

Pirinen toteaaakin turvapaikan hakijoiden mielenterveysongelmista seuraavaan tapaan: jos niitä ei ole ollut tulovaiheessa, niin ainakin odotettuaan kolmesta viiteen vuotta lopullista päätöstä ja pelättyään koko ajan käännyttämistä on varmaan jokaisella jossain määrin masennusta, ahdistuneisuutta ja unihäiriöitä. Käännytys kun saattaa merkitä monelle sitä, että voi joutua kotimaassaan kuolemantuomion uhkaan (Pirinen 2010, 185.)

Turvapaikanhakijoiden ahdinko välittyy myös omassa tutkimuksessani, kun eräs osallistujista kertoi minulle, että ” maahanmuuttajat ovat väsyneitä ja he vain istuvat huoneissaan kun ei ole tekemistä.” (Maahanmuuttaja mies Lähi-idästä 2010.) Hän kertoi myös siitä, kuinka kaikki maahanmuuttajat ovat väsyneitä, ei fyysisesti vaan ”päästä”. Univaikeuksista hän totesi: ”on vaikea nukkua kerrostalossa kun, kun siellä on niin meluisaa”. (Karppi 2010)

Harrastusmahdollisuudet olivat paikkakunnalla varsin rajalliset. Joitakin liikuntaan liittyviä harrastusmahdollisuuksia oli, mutta nekin olivat maksullisia. Kesällä saattoi pelata jalkapalloa ja harrastaa uintia ilmaiseksi, mutta talvella tällaisia harrastusmahdollisuuksia ei ollut.

3.3 TTAP- Menetelmä pähkinänkuoressa

TTAP- menetelmän taustalta löytyy useita eri teorioita, joihin menetelmä perustuu. Tällaisia teorioita ovat mm. Eriksonin kehitysteoria (developmental theory) sekä Baltes & Baltesin elinkaariteoria (life-span theory). Lisäksi yksi tärkeä teoria on niin sanottu ”flow”-ilmiö, jonka on löytänyt

Csikszentmihalyi. Opinnäytetyöni kannalta tärkein teoriapohja on kuitenkin virkistystoiminta (recreation), jota käsittelem luvussa 3.5.

Lyhyesti tiivistettynä TTAP -menetelmä eli thematic therapeutic arts programming on yhdysvaltalaisen Ph.D. Linda Levine-Madorin kehittämä taiteita hyödyntävä kuntoutusmenetelmä, joka yhdistää terapeuttisen virkistys toiminnan periaatteita sekä luovia taideterapioita yhdeksi tekniikaksi terapeuteille, jotka työskentelevät vanhusten kanssa. (Levine-Madori 2007,1.)

Oman käsitykseni TTAP- menetelmä perustuu uuteen tutkimukseen elinikäisestä oppimisesta ja sen ymmärtämisestä, kuinka taiteen tekeminen stimuloi ja kehittää aivojamme koko eliniän. Levine-Madori mm. omistaa kirjansa “Therapeutic Thematic Arts Programming for older adults” ensimmäisen luvun sille, kuinka aivomme toimivat ja miten erilaiset aktiviteetit stimuloivat aivojemme tiettyjä osia ja kuinka nämä aivojen eri osat ovat yhteydessä ajatteluun ja tunteisiin. Levine-Madori on kehittänyt TTAP -menetelmän 25 vuoden käytännön kokemuksella, ja hänen kirjansa esittelee tämän menetelmän ja antaa ohjeet menetelmän käyttämiseen.

Olen oppinut menetelmän Levine-Madorin kursseilla ja luennoilla opiskeluni aikana. Ohjaamisen ja tutkimuksen tukena minulla on hänen omistuskirjoituksellaan varustettu englanninkielinen alkuperäisteos, joka inspiroi minua suuresti sekä toimii minulla myös eräänlaisena amulettina prosessini aikana.

3.3.1 TTAP -menetelmän runko

TTAP- Menetelmässä on aina jokin teema, jonka ympärillä työskennellään. Teema yleensä nousee ryhmästä. Kun teema on valittu, edetään ohjelmassa tietyin askelin, joita on yhteensä yhdeksän kappaletta.(Suomennos kirjoittajan!)

- Askel 1: Yksittäisistä ajatuksista ryhmän ideoiksi
 - askel 2: Ideoista musiikkiin
 - askel 3: Mielessä olevasta musiikista mielikuvaan
 - askel 4: Mielikuvasta veistokseen
 - askel 5: Veistoksesta liikkeeseen
 - askel 6: Liikkeestä sanoihin ja runoihin
 - askel 7: Sanoista ruoka-ajatuksiin
 - askel 8: Ruuasta teematapahtumaan
 - askel 9: Tapahtumasta valokuviin
- (Levine-Madori 2007, 60.)

3.3.2 Menetelmän soveltaminen

Tarkoituksenani oli soveltaa menetelmää juuri turvapaikanhakijoille sopivaksi. Menetelmän soveltaminen on mahdollista, kun huomioon otetaan seuraavat rakentavanlaatuiset seikat.

Jokaisella kerralla tulee alussa olla aina ensin keskustelu ja idea ja sen jälkeen (musiikki ja) rentoutuminen. Muuten askelia voi käyttää eri järjestyksissä ja soveltaa. (Levine-Madori 2007,59;Levine-Madori 2010.) Mukana tulee aina myös olla teema, joka voi nousta ryhmästä tai sitten se voi olla ohjaajan valitsema. Ajatukset ja idea pitää kuitenkin nousta ryhmän keskuudesta.

3.4 Kotoutuminen

Kotouttamistoimet kestävät 3 vuotta ja erityistapauksissa niitä voidaan jatkaa kahdella lisävuodella. Niistä on tarkemmin säädetty kotoutumislaissa (Harakkamäki 2010.) Kotoutumisprosessi noudattaa tiettyä teoreettista mallia, jota kutsutaan kotoutumisen kaareksi (SPR:n nettisivut n.d.).

Maahanmuuttajalla on oikeus kotoutumissuunnitelmaan, jos hänellä on oleskelulupa ja kotikunta ja hän on ilmoittautunut työttömäksi tai saa tiettyin edellytyksin toimeentulotukea. Suunnitelma tehdään yhdessä työvoimaneuvojan ja kotikunnan viranomaisten kanssa. Muiden kuin työikäisten kanssa suunnitelman tekee kunnan edustaja yhdessä maahanmuuttajan kanssa. Suunnitelma laaditaan kun muuttaja on merkitty väestörekisteriin pysyvästi Suomessa asuvaksi. (Mikkonen 2005,55.)

Kotouttamistoiminnassa on kolme eri tasoa: sosiaalinen, tiedollinen ja toiminnallinen. Sosiaalinen taso tarkoittaa psykososiaalisen tilanteen vahvistamista mm. antamalla henkilökohtaista sosiaalista tukea, mikä mahdollistaa verkostojen ja vertaisryhmien syntymistä. Tiedollisella tasolla ymmärretään kielitaidon ja yhteiskuntataitojen kehittämistä. Toiminnallisella tasolla tarkoitetaan kaikkea muuta toimintaa esimerkiksi kerhoja, liikuntaryhmiä, virkistymisleirejä jne. Toimintoihin osallistuminen auttaa työttömiä ja työvoiman ulkopuolella olevia maahanmuuttajia säännöllisen päivärytmin luomisessa ja helpottaa kielen oppimista sekä tutustumista niihin, jotka ovat samassa asemassa (Mikkonen 2005,59.)

Kotoutumisen kaari -teorian mukaan maahanmuuttajan mieliala vaihtelee masennuksen ja onnistumisten kokemusten välillä. Kaari voidaan aloittaa laajassa merkityksessä siitä kun henkilö päättää lähteä maastaan. Tähän voi olla monia eri syitä, esim. sotatila, mutta syyt voivat olla hyvin moninaisia. Toisena vaiheena voi olla pako ja mahdollisesti myös asuminen pakolaisleirillä. Näin tilanne on usein, jos tulee virallisesti pakolaisena maahan. Pakomatka voi olla pitkä ja voi olla, että matkalla ei ole tietoa määrän päästä, henkilö voi jopa matkustaa salaa rekka-auton kontissa johonkin Euroopan maahan ja sitten etsiä uuden kyydin ja jatkaa matkaansa ja lopulta päätyä Suomeen. (Harakkamäki 2010;SPR:n nettisivut n.d.)

Seuraavana on vuorossa maahan saapuminen, jota seuraa turvapaikan haku, jos ei ole pakolaisstatusta. Turvapaikan saamisessa voi kestää jopa vuosia tai päätös voi olla kielteinen, jolloin päätöksestä voi valittaa tai voi joutua karkotetuksi maasta. Kun henkilö on saanut turvapaikan tai heti maahan tultuaan alkaa kielen opiskelu ja kulttuuriin tutustuminen. Mahdollisuudet kielen opiskeluun ovat rajalliset, sillä jos ei kuulu kotouttamislain piiriin, kielen opetus ei kuulu lain mukaan maahanmuuttajalle kustannettaviin palveluihin.

Kotoutumisen kaareen kuuluu myös asunnon saaminen, mahdollinen harjoittelu tai työpaikka jne. Kolmessa vuodessa, minkä ajan maahanmuuttaja kuuluu kotouttamislain piiriin, pitäisi oppia kieli ja kulttuuri ja saada työpaikka tai taidot hakea töitä. Erityistapauksissa tätä aikaa voidaan jatkaa kahdella vuodella. Tänä aikana onnistumiset ja pettymykset vaihtelevat ja tätä tapahtumasarjaa kutsutaan kotoutumisen kaareksi. (SPR:n nettisivut, viitattu n.d.)

Tietysti kotoutuminen jatkuu vielä senkin jälkeen, kun henkilö ei kuulu kotouttamislain piiriin, ja kotoutuminen kestää eri ihmisillä eri aikoja ja kotoutumisen aste myös vaihtelee suuresti. Kotoutuminen on pitkä prosessi, joka saattaa kestää vuosia. Se etenee pienin askelin. Ihmisen voidaan sanoa kotoutuneen siinä vaiheessa, kun hän tuntee olevansa ” kuin kotoaan ” uudessa maassa.

Toiset onnistuvat säilyttämään oman kulttuurinsa ja kotoutumaan suomalaiseseen yhteiskuntaan, mikä on ideaali tilanne. Toiset eivät ehkä koskaan kotoudu Suomeen. Kotoutumisessa on monta eri tasoa, ja se on kaiken kaikkiaan hyvin monisyinen prosessi, johon liittyen voisi kirjoittaa oman oppinnäytetyönsä.

Kuitenkin, jos kotoutuminen ymmärretään laajemmassa mittakaavassa, voidaan todeta, että kotoutuminen tavallaan alkaa jo siinä vaiheessa, kun turvapaikanhakija on vastaanottokeskuksessa. Tässä vaiheessa alkaa kielen ja kulttuurin oppiminen ja mahdolliseen uuteen asuinmaahan tutustuminen.

3.5 Terapeuttinen virkistystoiminta

Levine-Madori viittaa kirjassaan terapeuttisen virkistystoiminnan käsitteeseen. Aiheesta on kirjoittanut mm. David. R. Austin (2001) sekä Peterson ja Gunn. Petersonin ja Gunnin mukaan ihminen elinkaarensa aikana voi vaihdella sairauden ja hyvinvoinnin välillä. (Levine–Madori 2007,30.) Austinin mukaan terapeuttinen virkistystoiminta ottaa huomioon kuinka tärkeää on, että ihminen saa olla itseohjautuva, kun ottaa osaa toimintaan (Levine-Madori 2007,30;Austin 1999).

Austin kuvaa virkistystoimintaa kirjassaan *Therapeutic recreation – Processes and techniques* (1999) seuraavanlaisesti. Virkistystoiminnan kautta asiakkaat voivat uudelleen saavuttaa tasapainontilan ja jatkaa todellisuuden kuvaamista. Austin lainaa Penderiä (1996) ja toteaa, että usein tervey-

denhuollon ammattilaisten interaktiot tuovat esiin avuttomuuden tunteita ja asiakkaat käyttäytyvät alentuvasti, monet terveydenhuollon prosessit ovat mystifioituja. Hallinta on otettu pois asiakkailta. Terapeuttisessa virkistystoiminnassa sen sijaan asiakkaalla on valta valita ja hallita. Asiakkaalla on keskinäinen suhde terapeutin kanssa ja asiakas oppii tämän suhteen kautta valitsemaan juuri hänelle sopivia virkistystoiminnallisia kokemuksia, jotka auttavat häntä saavuttamaan paremman terveyden (Austin 1999,158-159.)

Austin (1999) kuvaa virkistystoiminnan ohjaajan roolia seuraavaan tapaan: terapeuttisen virkistystoiminnan specialistit ovat enemmän mahdollistajan kuin auktoriteetin roolissa, he ovat enemmän empaattisia ja tukevia kuin vastakkainasetteluun taipuvaisia. Terapeuttisen virkistystoiminnan specialistin näkökulmassa nähdään asiakkaan voimavarat ja keskitytään vahvistamaan niitä. Tämä toiminta auttaa asiakkaita kohti heidän tavoitteitaan. (Austin 1999, 159.) Virkistystoiminnan avulla on mahdollista saavuttaa Csikszentmihalyin (1996) kuvaama flow-tila, missä osallistujat ovat totaalisesti uppoutuneita virkistystoiminnallisiin aktiviteetteihin. (Austin 1999, 159).

Lyhyesti kuvattuna, virkistystoiminnan tavoite on keskittyä asiakkaiden vahvuuksiin ja niitä tukemalla auttaa asiakasta saavuttamaan sellainen terveyden taso, jolla asiakas pystyy kohtaamaan vastaan tulevat vaikeudet. Ohjaajan rooli on olla asiakasta tukeva, ja hänen tulee luoda positiivinen, tukeva ja turvallinen ilmapiiri, joka mahdollistaa asiakkaan voimavarojen kasvun. Toiminnassa voidaan käyttää erilaisia virkistystoiminnallisia menetelmiä, esimerkiksi taidetyöskentelyä.

3.6 Terapeuttisen virkistystoiminnan prosessi

Terapeuttisen virkistystoiminnan prosessi voidaan Austinin (1999) jakaa kehämäisesti neljään osaan:

1. Asiakastarpeiden arviointi (Assessment)
2. Suunnittelu (Planning)
3. Toteutus (Implementation)
4. Loppuarviointi (Evaluation).

Prosessi etenee kehämäisesti alkaen asiakastarpeiden arvioinnista, jossa arvioidaan lähtötilanne. Arvioinnin perusteella tehdään suunnitelmat siitä, miten toteutus tehdään ja mitä menetelmiä käytetään. Toteutusvaiheessa ollaan ns. kentällä ja silloin tapahtuu varsinainen toiminta asiakkaan kanssa. Loppuarviointivaiheessa arvioidaan toimintaa ja sen vaikutuksia. (Austin 1999,162-216;Hentinen 2009.)

Opinnäytetyöni oli luonteeltaan metodilähtöinen eli lähtökohtana oli menetelmä ja tutkimus siitä miten se on sovellettavissa tälle asiakasryhmälle. Työ ei siis ollut asiakaslähtöinen, mutta toiminnan toteutus mukailee terapeuttisen virkistystoiminnan prosessin kaavaa.

3.7 Ohjaajan rooli ja ihmiskäsitys

Kaikkeen toimintaan vaikuttaa se millainen ihmiskäsitys henkilöllä on. Tutkimusta on mahdotonta tehdä täysin objektiivisesti, tekijän ihmiskäsitys vaikuttaa tapaan havainnoida ja tulkita asioita. Ohjatessa ihmiskäsitys korostuu entisestään.

Kenenkään ihmiskäsitys tuskin edustaa puhtaasti mitään tiettyä filosofista suuntausta, ja siksi sen määrittäminen voi ollakin hankalaa. Käsitteemme voi myös muuttua elämämme varrella. Oma ihmiskäsitykseni on humanistis-eksistentistinen. Ihminen ymmärretään aktiiviseksi omaan elämäänsä vaikuttavaksi subjektiksi, jolla on vapaus valita, ottaa vastuu itsestään ja päättää elämänsä suunnasta (Ahonen 1994).

Oman käsitykseni mukaan ihminen on ennen kaikkea yksilö. Parhaiten asian kuvaa mielestäni Michel de Montaigne, jota taiteilija ja surrealisti Salvador Dali lainaa teoksessaan *neron päiväkirja* seuraavasti: ”Kaksi ihmistä eroavat toisistaan enemmän kuin kaksi eri lajiin kuuluvaa eläintä.” (Dali 1996.)

Olemme todellakin erilaisia, ja se erilaisuus on mielestäni rikkaus. Tärkeää on käsittää, että olemme erilaisia ja tämä korostuu tehtäessä monikulttuurista työtä. Ihmiset tulevat erilaisista kulttuureista ja heidän käsityksensä ihmisestä sekä tapansa hahmottaa ja ymmärtää maailmaa voivat olla hyvin erilaisia kuin meidän, mikä on otettava huomioon tehtäessä monikulttuurista työtä. Humanistiseen ihmiskäsitykseen liittyy mm. käsitys ihmisten tasa-arvoisuudesta erilaisuudesta huolimatta. Monikulttuurista työtä tekeväälle humanistinen ihmiskäsitys onkin tärkeä.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyöni oli luonteeltaan laadullinen tutkimus, jossa pyrittiin selvittämään TTAP-menetelmän soveltuvuutta turvapaikanhakijoille. Tutkimuksessa keskityttiin kysymyksiin: millä tavoin menetelmä soveltuu käytettäväksi turvapaikan hakijoiden kanssa sekä miten menetelmä tukee kotoutumista? Tutkimusmenetelmänä sekä aineistonkeruumenetelmänä minulla oli osallistuva havainnointi sekä haastattelu. Tässä luvussa avaan tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä asioita.

4.1 Havainnointi

Aineistonkeruumenetelmäksi valitsin havainnoinnin, sillä se vaikutti käyttökelpoiselta ja tarkoituksenmukaiselta menetelmältä. Havainnointi antaa autenttista tutkimusmateriaalia tutkittavasta kohteesta, mutta aineistonkeruumenetelmänä se on työläs. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2006,202). Huomasin tämän työläyden materiaalin purku- ja analysointivaiheessa, mutta pystyin myös saamaan tietoa siitä, mitä ryhmässä todella tapahtui ja sitä millaisesta ohjaamisesta vaikutti käytännössä.

Havainnoimalla saa tietoa siitä, mitä tapahtuu ns. oikeassa maailmassa. Se on erittäin käyttökelpoinen varsinkin jos tehdään laadullista tutkimusta. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2006,202).

4.1.1 Osallistuva havainnointi

Käytin tutkimusmenetelmänä osallistuvaa havainnointia, jonka tukena videoin ohjaamiseni myöhempää havainnointia varten. Pidin tätä menetelmää erittäin käyttökelpoisena. Osallistumalla toimintaan havainnoija voi myös aistia tunnelmia tilanteesta sekä sitä, mitä on ”ilmassa”. Nämä havainnot on tärkeää kirjata muistiin esim. pitämällä päiväkirjaa havainnoinnin tukena. Itse kirjasin huomioitani pitämään oppimispäiväkirjaan. Havainnoinnin haasteena on se, miten havainnoija vaikuttaa ryhmän dynamiikkaan osallistuessaan ryhmän toimintaan (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2006,202.)

Samalla kun havainnoija osallistuu toimintaan, hänen kykynsä tehdä havainnot ja varsinkin kirjata niitä muistiin heikkenee huomattavasti. Tästä syystä kuvasin videolle ohjaukseni, jotta voisin havainnoida tehokkaammin, mitä ohjaustilanteessa tapahtuu sekä myös sitä, miten itse toimin ohjaajana.

4.1.2 Videointi

Tehtäessä osallistuvaa havainnointia on vaikeaa, ellei mahdotonta, tehdä havainnoita siitä, mitä ryhmässä ja ympärillä tapahtuu. Havainnoinnin tukena käytin ohjauksien videointia. Ohjauksen alussa pyysin osallistujilta suullisen luvan saada tallentaa tilanteet videolle ja luvan käyttää materiaalia opinnäytetyössäni. Lisäksi myöhemmin pyysin vielä erikseen kirjalliset luvat kaikilta toimintaan osallistuneilta.

Kaikki antoivat mielellään luvan kuvaamiseen ja materiaalin käyttöön opinnäytetyössäni. Etukäteen olin ollut huolissani siitä, saanko luvan kuvata, sillä kuvaaminen saattaa joistakin tuntua vastenmieliseltä tai jopa ahdistavalta. Videoinnin ongelmana koin sen, miten tilanteiden videoiminen vaikuttaa ryhmän käyttäytymiseen. Mietin, onko sillä vaikutusta siihen, mitä osallistajat sanovat tai tekevät.

Kun toisilla kerroilla toiminnassa ei ollut enää mukana niin paljon osallistujia, ajattelin, että olisiko sillä, että tallensin tilanteet videolle ollut vaikutusta asiaan. Ohjaajani vastaanottokeskuksella oli kertonut minulle, että se, että he alussa antavat luvan kuvaamiseen voi olla ”vieraskoreutta” eli he eivät kehtaa kieltäytyä, koska pitävät sitä epäkohteliaana. Syynä voi olla myös se, että ei haluta vastustaa ”opettajan” auktoriteettia. Joka tapauksessa syystä tai toisesta sain luvan videoida ohjaukseni ja sen avulla hyvää aineistoa tutkimukseni analysointia varten.

Videomateriaalin purkaminen myös tuotti yllättäviä ongelmia itselleni. En saanut purettua materiaalia kotikoneellani USB-kaapelin avulla, sillä minulla ei ollut tarvittavaa ohjelmistoa hallussa. Toinen mahdollisuus materiaalin purkamiseen olisi ollut käyttää ns. Firewire-kaapelia, mutta koneessani ei ollut tarvittavaa liitäntää. Koulullamme oli muutama tietokone, joilla purkaminen kävi, mutta ne sijaitsivat luokkatiloissa, joissa oli päivisin opetusta. Onnistuin kuitenkin aloittamaan purkamisen kerran, sillä aikaa kun opetusta ei ollut. Seuraava ongelma oli, että en saanut materiaalia auki kotitietokoneellani, koska minulla ei ollut tarvittavia ääniprosessoreita koneessani.

Tässä vaiheessa kävi mielessä, että tähänköhän tämä projekti kaatuu. Onneksi sain apua koulutusohjelmastani. Sain jättää videonauhamaateriaalini ammattilaisten purettavaksi dvd-levyille, jotka saisin toimimaan kotikoneellani. Toki olisin varmasti jossakin vaiheessa saanut materiaalin itsekin purettua, mutta siihen olisi tuhrautunut liikaa aikaa. On otettava huomioon myös yhteisöllinen näkökulma, emme ole tässä maailmassa yksin, voimme pyytää apua tarvittaessa myös toisilta ihmisiltä. Mielestäni se on osa ammattitaitoa, että osaa hyödyntää tarvittaessa toisten ihmisten osaamista.

4.2 Haastattelut ja keskustelut

Tutkimukseni taustaksi tein haastatteluja, jotta saisin tietoa turvapaikanhakijoiden olosuhteista ja elämäntilanteesta juuri tällä kyseisellä vastaanottokeskuksella. Halusin saada tietoa siitä millaisia turvapaikanhakijat ovat ja mikä on työntekijöiden näkökulma turvapaikanhakijoiden asemaan. Lisäksi haastattelin itse ryhmään osallistuneita turvapaikanhakijoita toiminnan lopussa ja osin myös toiminnan aikana.

Lisäksi pyrin haastattelemalla työntekijöitä saamaan tietoja vastaanottokeskuksen toiminnasta sekä historiasta. Haastattelujen eri muodoista keron seuraavissa luvuissa.

Ennen varsinaisten työpajojen alkua minun oli tarkoitus haastatella ohjaajana toimivaa miestä, joka ohjasi opinnäytetyötäni vastaanottokeskuksen puolesta. Aikataulujen sekaannusten vuoksi en onnistunut haastattelemaan häntä, joten haastattelin naista, joka toimi suomen kielen ja kulttuurin opettajana vastaanottokeskuksella. Teemana oli vastaanottokeskuksen toiminta ja sen asiakkaat. Haastateltava oli hyvä tiedonlähde siinä mielessä, että hän vietti paljon aikaa opettaessaan turvapaikanhakijoita ja siitä syystä osasi kertoa heistä opettajan näkökulmasta.

Suullisiksi tiedonannoiksi kutsun keskusteluja vastaanottokeskuksen työntekijöiden kanssa, jotka eivät olleet puhtaasti haastatteluja. Esimerkiksi kun eräällä ohjauskerralla paikalle ei saapunut ketään, käytin aikani hyväksi olemalla vastaanottokeskuksen toimistolla ja käymällä keskusteluja turvapaikanhakijoista ja vastaanottokeskusten toiminnasta siellä olleiden työntekijöiden kanssa. Nämä keskustelut olivat erittäin hedelmällisiä ja ne auttoivat minua paremmin ymmärtämään turvapaikanhakijoiden elämää ja niitä olosuhteita, joissa he elivät.

Toiminnan lopussa oli tarkoitukseni haastatella toimintaan osallistuneita, mutta koska kaikki eivät olleet paikalla, se kävi mahdottomaksi. Olin kuitenkin haastatellut osallistujia pitkin matkaa siitä, millaisina he kokivat työpajat ja toiminnan, joten olin saanut tietoa menetelmän vaikuttavuudesta.

4.3 Aineiston luotettavuus ja eettinen käsittely

Tutkimukseni oli laadullinen tutkimus ja siinä mielessä se, että osallistujat eivät aina tulleetkaan paikalle ei haitannut tutkimuksen tekemistä. Se, että ei ilmestytäkään paikalle, kertoo myös jotakin tutkimuksen tekijälle. Menetelmänä oli osallistuva havainnointi ja havainnoinnin tukena käytin videointia, joka tuki tutkimusta ja helpotti analysointia. Toimintatavat myös tukevat tutkimuksen luotettavuutta

Kun kuvasin ohjaukset, pyysin ja sain luvat kaikilta osallistujilta. Sain myös luvan käyttää materiaalia opinnäytetyössäni. Luvat pyysin ohjausten alussa suullisina ja myöhemmin kirjallisina. Tässä opinnäytetyössä en mainitse ketään nimellään ja henkilöt ovat muutenkin esitetty sellaisina,

että heitä ei voi tunnistaa. Kuvaamani materiaali tullaan myös tuhoamaan opinnäytetyöni valmistumisen jälkeen, sillä ei ole mitään syytä säilyttää materiaalia, mutta on painavia eettisiä syitä siihen, että materiaali tulee tuhota. Materiaalin tuhoaminen varmistaa osallistujien anonymiteetin sekä estää materiaalin väärinkäytön tulevaisuudessa. Kuvausluvista huolimatta saattoi olla mahdollisuus, että luvan antamiseen vaikuttivat kohteliaisuus-syyt ja se, että ei haluttu antaa kieltävää vastausta, jos sen voisi olettaa vaikuttavan turvapaikkapäätökseen.

Videonauhojen analysoinnin tukena minulla oli havaintolomake (liite 3) jonka avulla sain rajattua tutkittavia asioita. Toki otin huomioon myös sellaisia seikkoja, jotka eivät sisällyneet lomakkeeseen, mutta mitkä olivat olennaisia tutkimuksen kannalta. Tällainen asia oli mm. oman ohjaamisen tarkkaileminen ja sen analysointi, josta enemmän luvussa 6.3.1 Onnistumiset. Analysoiminen oli fyysisestikin raskasta ja sitä saattoi tehdä vain muutaman tunnin päivässä. Se oli analysoimisen raskas puoli. Toinen puoli analysoimisessa oli se, että sen avulla pääsi tarkkailemaan itseään ja ryhmää kuin ulkopuolisen silmin mikä lisäsi tutkimuksen objektiivisuutta ja luotettavuutta.

Tutkimuksella oli paikkansa, sillä siinä tutkittiin menetelmän soveltuvuutta uudella asiakasryhmällä. Maahanmuuttajien kotoutumiseen etsitään jatkuvasti uusia keinoja, ja siinäkin mielessä tutkimuksella oli paikkansa täytettävänä. Myös turvapaikanhakijoiden terveydentilaan on alettu kiinnittämään huomiota esim. Ilkka Pirisen Turvapaikanhakijoiden terveydentilaväitöstutkimus vuodelta 2008. Uusien innovatiivisten menetelmien käyttöönotto heidän terveytensä edistämiseksi on perusteltua ja tutkimukseni osaltaan tukee tätä tavoitetta.

5 RYHMÄNOHJAUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa kerrotaan siitä miten tutkimuksen toiminnallinen osuus toteutettiin. Luvussa kerrotaan ryhmän valinnasta ja ohjauksen toteuttamiseen vaikuttaneita seikoista. Työpajojen eri vaiheet ja aiheet kerrotaan eritellysti ja pohditaan niissä esiin nousseita asioita. Tässä luvussa selviää miten TTAP-menetelmä soveltui käytettäväksi käytännön tasolla turvapaikanhakijoiden kanssa.

5.1 Ryhmän valinta

Ryhmä koottiin yhteistyössä vastaanottokeskuksen henkilökunnan kanssa. Olin ilmoittanut, että ryhmän koko tuli olla maksimissaan noin kymmenen henkeä. Osallistujien oli hyvä osata joko suomen kieltä tai englantia, jotta pystyin ohjaamaan heitä.

Tulkkien käyttö olisi ollut mahdotonta ohjaustilanteissa kahdestakin syystä. Ensiksikin tulkkien käyttö on erittäin kallista, useita kymmeniä euroja tunnilta. Vastaanottokeskuksella ei ollut varaa tulkkien käytön kustantamiseen. Itselläni opiskelijana ei todellakaan ollut varaa kustantaa tulkkeja. Kustannussyyt siis olivat erittäin painavat tulkkien käytöstä luopumiseen. Toiseksi syyksi nousi se, että samassa tilassa ei voi käyttää useampaa erikielistä tulkkiä yhtä aikaa. Se ei vain toimi (Vastaanottokeskuksen vastaavaohjaaja 2010.) Lisäksi ryhmän jäsenten tuli olla täysi-ikäisiä, jotta olisi helpompi saada lupa käyttää video- ja kuvamateriaalia. Luvat tarvitsin myös käyttääkseni kuvia osallistujien työpajoilla tekemistä tuotoksista.

Osallistujien sukupuolella tai kansallisuudella ei ollut väliä. Halusin mahdollisimman heterogeenisen ryhmän, sillä se antaisi totuudenmukaisen kuvan turvapaikanhakijoista ryhmänä. Ryhmän heterogeenisuus voisi asettaa haasteita, mutta juuri se, että he ovat haastava ryhmä, oli yksi olennainen seikka tutkimukseni kannalta.

Ryhmään osallistujien tuli myös olla vapaaehtoisesti mukana ryhmässä. Terapeuttistavoitteiseen toimintaan ei voi pakottaa ketään, vaan se tulee perustua vapaaehtoisuuteen. Halusin ryhmään henkilöitä, joille olisi hyötyä terapeuttistavoitteisesta taidetoiminnasta. Mitään varsinaista terapiaa toimintani ei ollut, sillä minulla ei ole terapeutin pätevyyttä. Tämän asian olin kertonut jo siinä vaiheessa, kun ensi kerran esittelin opinnäyte-työideoitani vastaanottokeskuksen väelle.

Osallistujien valitsemisen hoiti ohjaajani yhteistyössä työtovereidensa kanssa. Useampaa ihmistä oli informoitu työpajoista, mutta silti oli epävarmaa, kuinka moni tulisi paikalle. Turvapaikanhakijoiden osallistuminen erilaisiin aktiviteetteihin on aina vähän ”arpapeliä”. Toimintaan osallistui kaiken kaikkiaan 8 eri henkilöä, eri aikoina ja tilanteesta riippuen heitä oli paikalla 0 – 6 henkilöä. Henkilöt olivat lähtöisin Lähi-idästä ja Afrikasta,

kaikki yhtä lukuun ottamatta olivat miehiä. Ikähaarukka oli noin 20 ja noin 50 vuoden väliltä. Kaikki asuivat vastaanottokeskuksessa joko kylän keskustassa kerrostalossa tai kylän laitamilla vastaanottokeskuksessa. Suomessa he olivat olleet 6 kuukaudesta 2 vuoteen.

Alkuperäisessä suunnitelmassani oli haastatella osallistujia etukäteen ja toiminnan lopuksi ja käyttää näissä haastatteluissa tulkkia. Minulle luvattiin vastaanottokeskuksen johtajan toimesta korvata tulkkikulut, jotka olisivat olleet merkittävät. Tulkkikuluja ei kuitenkaan muodostunut, sillä pystyin haastattelemaan osallistujia riittävästi oman kielitaitoni avulla.

Lisäksi minulle luvattiin korvata materiaalit, joita tulisin tarvitsemaan työpajoissa. Olin etukäteen ilmoittanut materiaalikulujen olevan noin 50 €. Budjetti hyväksyttiin johtajan toimesta keskusteluissa, joita olimme käyneet sähköpostin välityksellä. Lopulliset materiaalikulut olivat 54,85 €, joten annettu budjetti ylittyi vain niukasti.

5.2 Löytöretki-työpajat

Pidin ohjaukseni ”Löytöretki-taidetyöpajat” (Discovery journey-art workshops) nimellä. Löytöretki kuvasi mielestäni hyvin toimintaa, mitä olin tekemässä. Toisaalta minä itse olin löytöretkellä tutkimassa kykyjäni ohjata työpajat ja tehdä niihin liittyvä tutkimus sekä toisaalta pajat olivat löytöretki osallistujille tutustua TTAP -menetelmään ja taiteita hyödyntävään terapeuttiseen ilmaisuun. Nimi oli kaksikielinen, sillä osa osallistujista ymmärsi suomea ja osa englantia. Ohjasin myös molemmilla kielillä. Ohjaukset olivat viitenä eri perjantaina kello 13-15 aikavälillä 19.11-17.12.2010.

Perjantai oli valittu siksi, että silloin osallistujilla ei ollut koulua ja perjantapäivät sopivat hyvin myös omaan lukujärjestykseeni. Kellonaika oli iltapäivällä 13-15 siitä syystä, että turvapaikanhakijoiden ”aamu” alkaa noin puolenpäivän aikoihin. (Vastaanottokeskuksen vastaava ohjaaja 2010.) Aikaa olin varannut kaksi tuntia, sillä olin opiskeluaikani haastatellesani maahanmuuttajatyötä tekeviä ihmisiä oppinut, että maahanmuuttajat saattavat usein tulla tapaamisiin puolikin tuntia myöhässä ja siitä syystä aika varataan usein puoli tuntia etuajassa (Seppälä 2010). Toinen syy varata riittävästi aikaa oli se, että maahanmuuttajien kanssa täytyy olla riittävästi aikaa, että saa asiat hoidettua mm. kielivaikeuksien takia (Harakkämäki 2009). Tein osallistujille flyerit työpajoista ja jaoin ne ensimmäisellä kerralla. Flyer on liitteessä 1.

5.3 Ohjelmarunko ja askeleet

Ennen ohjauksia tein ohjelmarunon siitä, mitä tekisimme eri kerroilla ja mitä askelia käytettäisiin. Taulukko 1 osoittaa rungon:

Taulukko 1 *Ohjelmarunko*

	19.11.2010	26.11.2010	3.12.2010	10.12.2010	17.12.2010
Henkilöitä	6	3	1	0	2
Alkuperäinen Suunnitelma	Työpajojen esittely. Keskustelu/teema (askel1) teema/musiikki&rentoutus (askel2) rentoutuksesta piirtämiseen(askel 3) Työskentelyn purku.	Keskustelu Rentoutus Muovailu(askel4) Sanat/nimi(askel6)	Rentoutus Ruoka (askel7) Piirustus	Liikeilmaisuus (Pantomiimi kertomus)(askel5) Piirustus Sanat Valokuvat(askel 9)	Tapahtuma(askel8) Haastattelu
Toteutus	Työpajojen esittely. Keskustelu/teema (askel1) teema/musiikki&rentoutus (askel2) rentoutuksesta piirtämiseen(askel 3) Työskentelyn purku.	Keskustelu Rentoutus Muovailu Sanat Ruoka	Keskustelu Muovailu Piirustus	Ei toimintaa	Keskustelu Piirtäminen Muovailu Haastattelu
Huomioitavaa	Rentoutus ei toiminnut ryhmällä. Suunnitelmia tarkennettava.	Alussa vain 1 henkilö. 2 tuli n.45.min myöhässä. Siirryimme luontevasti muovailusta ruoka aiheeseen, joka olisi ollut vuorossa vasta seuraavalla kerralla.	Edellisen kerran muovaus työ oli rikkoontunut. Teimme uusiksi. Osallistujia vain yksi. Keskustelua ja haastattelua kokemuksista työpajoista.	Käytin ajan hyödyksi haastattelemaalla työntekijöitä.	Paikalla oli 2 henkeä, joista 2. oli ollut 1. kerralla ja toinen oli ensimmäistä kertaa. Etenimme sen mukaan mikä oli mielekästä.

Kuten taulukosta 1 näkyy muutoksia tuli runsaasti. Muutosten tekeminen kuuluu virkistystoiminnan teoreettiseen kaavaan, terapeutin virkistystoiminnan prosessissa, jossa kehämäisesti vuorottelevat arviointi, suunnittelu, toteutus, loppuarviointi, arviointi jne. (Austin 1999,162-163;Hentinen 2009).

Esimerkin mainitakseni: jossakin välissä huomasi, että en voi järjestää lopputapahtumaa, sillä ei ollut tarpeeksi materiaalia, jota olisi esitellyt. Myös moni, joka oli tehnyt piirustuksia ensimmäisellä kerralla, ei tullut toistamiseen paikalle. Heidän tavoittamisensa ja luvan saaminen heidän töidensä esillepanoon olisi ollut vaikeaa, eikä tapahtuman järjestäminen olisi ollut mielekästä.

Jokaisen ohjauksen jälkeen ja usein varsinkin ohjauksen alussa, kun selvisi keitä on paikalla, tein arviointia ja suunnittelin toiminnan sen mukaan.

5.4 Ideat ja teemat

TTAP- menetelmä on teemallinen menetelmä, jossa tehdään erilaisia aktiiviteetteja tiettyyn teemaan liittyen (Levine-Madori 2007). Olin valinnut yläteemaksi ”löytöretken”, mutta työpajoilla yritimme etsiä omaa teemaa jonka mukaan työskentelimme.

Teeman löytämiseksi käytin pienesineitä, jotka avaisivat keskustelun ja auttaisivat teemojen keksimisessä. Kun ihmisellä on kädessään esine, hän voi puhua symbolisesti esineen kautta. Esine myös luo turvaa haltijalleen ja katseen voi kohdistaa esineeseen sen sijaan, että puhuisi tunteistaan ja ajatuksistaan suoraan toisille ihmisille.

Esineiden avustuksella käydyn keskustelun johdosta sainkin ylös erilaisia teemoja nousemaan ryhmästä kuten urheilun, värin ja elämän. Kirjasin teemat taululle ja niiden avulla mietimme teemoja tarkemmin. Teeman luominen oli kuitenkin haastavaa, sillä osallistujat eivät olleet oikein niin sanotusti ”kartalla”, tämä ilmenee videomateriaalista. Teeman ideointia tehdessämme huomio usein kiinnittyi aivan toisaalle, esimerkiksi ulkona käveleviin ihmisiin, jotka kulkivat luokkatilamme ikkunan takana. (Video 19.11.2010.) Teemaksemme muodostui lopulta elämä ja värit, mutta teeman luomisessa oli ohjaajalla suuri rooli (Video 19.11.2010).

5.5 Rentoutus

TTAP -menetelmään liittyy aina rentoutus ja sitten työskentely siitä, mitä mieleen nousee rentoutuksen ja meditaation aikana. (Levine-Madori 2010.) Rentoutusta varten olin valinnut sopivaksi katsomaani musiikkia TTAP -kirjan avulla. Kirjassa luokiteltiin eri musiikkityyppejä ja kerrottiin, minkä tyyppisiä tunteita tietynlainen musiikki voi herättää. Olin tutkinut asiaa ja luokitellut, millaista musiikkia voisin käyttää ja millaista tulisi välttää.

Olin valinnut musiikiksi klassista musiikkia Osmo Vänskän johtaman Minnesota Orchestran esittämässä Beethovenin yhdeksättä sinfoniaa. Levine-Madorin kirjan mukaan musiikki on ns. ilmamusiikkia (Air music), joka on käytännöllistä, kun ollaan ajatusten ylätasolla ja mentaalisen aktiivisuuden alueella. Levine-Madorin mukaan se voi olla äärimmäisen auttavaista kun ratkotaan ongelmia ja herätellään luovuutta. (Levine-Madori 2007,64.)

Kun laitoin musiikin soimaan, vaikutti siltä, että se ei soveltunut käytettäväksi tällä ryhmällä. Musiikki oli toki rauhoittavaa, mutta mollivoittoista ja tuntui siltä, että ryhmäläisilläni ei ilmeisesti ollut kokemusta klassisesta musiikista. Musiikki ei siis tukenut tavoitettani saada ryhmä rentoutumaan. Toinen ongelma oli se, että pelkkä rentoutuminen oli todistettavasti

aivan uusi asia ainakin osalle ryhmäläisistä. (Video 26.10.2010.) Tämä valitettavasti selvisi minulle vasta myöhemmin.

Tämän lisäksi ohjasin rentoutusta vielä kahdella eri kielellä, koska osa ryhmästä kommunikoi englannilla, osa suomella. Rentoutuksen aikana suurin osa ryhmästä tuijotteli lattiaa tai piteli päätänsä, raapi korvaa jne.

Rentoutus oli siis totaalaisesti epäonnistunut kokeilu käytettäessä sitä koko ryhmällä ja rentouttavinta siinä oli, kun rentoutustuokio loppui. Tämän voi todeta aineistooni liittyvän videomateriaalin perusteella.

Toisella kerralla, kun ohjasin rentoutusta yksilöohjauksessa ja olin valinnut musiikin luottaen omaan intuitiooni, onnistuin paljon paremmin. Musiikki oli Kitaran Earth Born -kappale ja se oli rauhallista ja rentouttavaa. Musiikki alkoi aaltojen kohinalla ja kasvoi pikkuhiljaa. Lisäksi se oli enemmän itämaisvaikutteista kuin aiemmin käyttämäni klassinen musiikki, joka pohjaa pitkään länsimaiseen korkeakulttuurin traditioon.

Ohjeet ymmärrettiin nyt paremmin ja hetki oli rentouttava. Rentoutumista edeltävästä keskustelusta selvisi, että asiakas ei ollut aiemmin tehnyt rentoutusharjoituksia, mutta koki sen nyt rentouttavaksi, kun musiikkikin oli tarkoituksen mukaisempaa (Video 26.11.2010.)

Tässä kohtaa siis joudumme toteamaan, että menetelmään kuuluva meditatiivinen rentoutus ei välttämättä toimi halutulla tavalla, kun käytämme sitä hyvin heterogeenisen ryhmän kanssa.

Sen sijaan kun valmistelemme tuokion niin, että otamme huomioon musiikissa ryhmäläisten etnisen taustan sekä muutkin taustaseikat ja etukäteen selvennämme toiminnan kulun ja tarkoituksen ymmärrettävästi, voimme päästä haluttuihin tuloksiin ja saada osallistujat rentoutuneiksi. Parhaiten menetelmän tämä osio toimii yksilöohjauksessa, mutta myös pienemmällä homogeenisemmalla ryhmällä voidaan mielestäni päästä hyviin tuloksiin. Alkuvalmistelut on syytä tehdä huolellisesti, ja siinä tulee ottaa huomioon osallistujien etninen ym. tausta. Musiikki tulee valita asiakaslähtöisesti peilaten sitä ryhmäläisten ominaisuuksiin. Tämä asia tuli todennettua tutkimuksessani, ja se voidaan havaita tutkimuksen videomateriaalista käsin.

5.6 Mielikuvista paperille

Mielikuvien siirtäminen paperille onnistui helposti. Kaikki olivat hyvin keskittyneitä työhönsä. He eivät noteeranneet edes ikkunan takana ajelemaa aurastraktoria (Video 19.11.2010.)

Tässä kohtaa voimme todeta saavuttaneemme ns. flow-tilan, johon pyrkiminen on Austinin (1999,159) mukaan virkistystoiminnan perimmäinen tavoite.

Moni piirteli kuvaa hymyssä suin ja joku jopa vihelteli. Tunnelma oli rento ja vapautunut. Toiminta oli silmännähdän voimauttavaa. Teemanamme

oli elämä ja värit. Ohjeistuksena oli siirtää paperille se mitä näki mielessään. Melkein kaikki tekivät piirustuksia kotimaastaan ja kotiseuduistaan. Yksi osallistuja piirsi rauhan paikkaa, paikka jossa saisi olla rauhassa ja rentoutua. Hän sanoi työskentelystensä: ”I don’t know what I did, but maybe... it’s something good.” (Afrikkalaistaustainen turvapaikanhakija, Video 19.11.2010.)

Kuva 1 ” place you can relax” (pohjapiirros rauhan paikasta)

Toinen osallistuja piirsi maisemaa Pohjois-Irakista. Kuvassa on lumihuipuisia vuoria ja lintuja. Hän kertoi kuvastaan: ” Ei ole savua.”

Kuva 2 Maisema Pohjois-Irakista

Eräällä toisella ohjauksella teema ilman puhtaudesta ja savuttomuudesta toistuu toisen turvapaikanhakijan teoksessa. Kuvan tekijä kertoo: ”eli asuu Bagdadissa... kaikki.. sama huone, koska on paljon vaikeaa. Ei ole rauhaa myöskin. Pelko, minulla paljon pelko..tiedätkö mitä tarkoittaa pelko? Täällä valkoinen, ei ole musta savu. Bagdadissa on musta savu.” (turva-

paikanhakija Irakista, Video 17.12.2010.) Kuvassa perhe oli yhdessä, mikä ei vastannut todellista tilannetta, mutta koska kuvassa kaikki on mahdollista, hän kuvasi koko perheensä olemaan yhdessä kuvassa.

Ensimmäisellä ohjaukskerralla kun piirustukset olivat valmiit, kokoonnuimme piiriin ja kaikki saivat kertoa kuvistaan. Kaikki olivat kiinnostuneita toistensa töistä ja ryhmä kommunikoi keskenään kuvien kautta ja niiden avulla. Tämä oli hetki, jolloin osallistujat olivat selkeästi yhtä ryhmää. Kuvallinen ilmaisu lähensi ryhmäläisiä ja mahdollisti nonverbaalin kommunikaation.

Tutkimusaineiston nojalla voidaankin todeta, että kuvallinen ilmaisu toimii turvapaikanhakijoiden ryhmällä kommunikaation tukena. Kuvien avulla voidaan kertoa itsestä ja ajatuksistaan ilman sanoja. Tämä on tärkeää ja käyttökelpoista, kun kyseessä on ryhmä, jolla ei ole yhtä yhteistä kieltä.

Ryhmän ulkopuolella osallistujien keskinäinen kommunikaatio oli hyvin rajoittunutta. Vaikka he olisivat olleet vaikkapa esim. Lähi-idästä, saattoi toisilla olla äidinkielenä persia ja toisilla arabia, joten he eivät voineet kommunikoida ryhmän ulkopuolella samalla kielellä. Tässä todentuu seikka turvapaikanhakijoiden heterogeenisuudesta ryhmänä. Heitä yhdistää se, että he ovat kaikki turvapaikanhakijoita samassa vastaanottokeskuksessa, mutta se ei tarkoita sitä, että he olisivat yksi keskenään kommunikoiva ryhmä.

5.7 Kuvista sanoiksi

Kun kuvat olivat valmiita, pyrimme aina sanoittamaan ne eli antamaan niille nimen tai kertomaan niistä sanallisesti. Kuvien sanoittaminen ja sitä kautta liikkuminen aivoalueelta toiselle saman teeman puitteissa, on yksi TTAP -menetelmän perusideoista (Levine-Madori 2010). Aina kuville ei keksitty nimiä, mutta niistä kerrottiin mitä ne kuvasivat. Tällöin emme nimenneet kuvia, mutta joka tapauksessa siirryimme kuvasta sanoihin.

Kuvien sanoittaminen on usein vaikeaa, kun ei osaa kieltä, mutta onneksi kuvat toimivat myös nonverbaalilla tasolla, joten niiden sanoittaminen ei ole välttämätöntä ryhmän sisäisen kommunikaation kannalta. Kuva toimii monella tasolla ja kuvasta on sanottu, että se kertoo enemmän kuin tuhat sanaa.

5.8 Musiikista muovailuun

Toisella ohjaukskerralla oli vuorossa TTAP -menetelmän askeleet musiikki ja muovailu. Musiikki liittyi rentoutukseen ja tällä kerralla alussa oli vain yksi osallistuja. Rentoutus onnistui tällä kertaa paremmin kuin ensimmäisellä kerralla, jolloin rentoutushetki oli ollut fiasko. Olin uudelleen arvioinut tilanteen ja etenin uuden suunnitelman mukaan, aivan kuten terapeutti-

sen virkistystoiminnan prosessin tuleekin Austinin (1999) mukaan edetä. Toiminta oli heti onnistuneempaa.

Rentoutuksen jälkeen aloimme siirtää musiikista ja sen aikana nousseita mielikuvia konkreettiseen muotoon muovailemalla. Käytössämme oli DAS-massaa, joka käyttäytyy pitkälle samoin kuin savi, mutta sen hyötyinä on se, että sitä ei tarvitse erikseen polttaa keramiikkauunissa. Oikea savi pitää aina polttaa, jotta siitä tulisi keramiikkaa eli veteen liukenematon ja kestävä. Ongelmana on saviesineitten kuljetus polttoon, sillä kuivina ne ovat hauraita ja hajoavat helposti. Lisäksi saviesineitten polttamisesta olisi tullut ylimääräisiä kustannuksia. Koska tavoitteenamme ei ollut tehdä oikeata keramiikkaa vaan työstää mielikuvia muovailtavan materiaalin avulla kolmiulotteiseen muotoon päädyin käyttämään DAS-massaa, sillä se oli tarkoituksenmukaisempaa kuin oikea savi.

DAS-massa materiaalina soveltui käytettäväksi oikein hyvin. Osallistuja keskittyi muovailemiseen ja oli materiaalin lumoissa. Hän teki näkyväksi mielikuvan, joka hänelle oli tullut rentoutuksen aikana. Hän teki pöydän, tuolit ja lautaset sekä aterimet ja lasit. Työssä oli myös korkeampi esine joka saattoi olla lamppu tai taatelipuu. Työlleen hän antoi nimeksi ”Ensimmäinen ketju”. Se kuvasi pöytää, mihin ensimmäiset ihmiset tulivat. (videomateriaali 26.11.2010)

Kuva 3 Ensimmäinen ketju

Myöhemmin ohjaukseen tuli kaksi henkilöä lisää. Afrikkalaistaustainen mies kertoi, että sieltä mistä hän oli kotoisin, hän oli lapsena tehnyt savesta paljon kaikenlaista ja sitä oli ollut paljon ja joka puolella. Työskentely savien kanssa herätti paljon positiivisia muistoja ja muistojen käyttö eli muistelu on yksi kantava idea TTAP -menetelmässä. Muisteleminen auttaa yksilöä kertaamaan positiivisia ja tärkeitä kokemuksia, joita hänellä on ollut elämänsä aikana (Levine-Madori 2007,133.) Mies muovaili savesta uuninnäköistä asuntoa ja kertoi, kuinka hänen kotiseudullaan oli paljon tämän kaltaisia asuntoja, varsinkin muslimien keskuudessa.

Kuva 4 Talon rakentamista

5.9 Muovailusta ruokaan

Muovailusta siirryimme toiseen TTAP-menetelmän askeleeseen ali ruokaan. Eräs mies muovaili savesta afrikkalaistyyllisen morttelin ja kertoi ruuanvalmistuksesta Afrikassa ja erilaisista afrikkalaisista ruuista. Keskustelussamme selvisi, että tuo väline on suomeksi mortteli tai huhmare, mutta miehen kotiseudulla se oli suurempi ja sitä käytettiin erilaisten kasvien jauhamiseen. Suomessa väline on pienempi ja sillä jauhetaan mausteita. Myös Lähi-idästä kotoisin ollut mies tunnisti esineen ja kertoi, kuinka hänen kulttuurissaan sillä jauhettiin mausteita. Kulttuuria symbolisoidaan erilaisten ruokien kautta, kuten myös sillä kuinka samoja aineita käytetään eri tavalla eri kulttuureissa. Huone, joka on täynnä toisilleen outoja ihmisiä, voidaan tuoda yhteen puhumalla ruuasta ja käyttämällä sitä terapeutin ohjaamisen välineenä. (Levine-Madori 2007, 79.)

Kuva 5 Kuvassa mm. mortteli, kulho ja lihapiirakka.

Muovailemalla massaa oli helppo tehdä esineitä, jotka liittyivät omaan kulttuuriin ja elämään lähtömaassa. Niiden piirtäminen olisi varmastikin ollut vaikeampaa, mutta muovailemalla esineet syntyivät helposti ja ne auttoivat ymmärtämään asioita toisen kulttuurista. Pystyimme kommunikoimaan asioista massasta tehtyjen pienesineiden avulla, vaikka kielellinen kommunikointi oli rajallista. Minun tehtävänäni oli toimia tulkkina heidän välillään. Afrikkalaistaustainen mies osasi englantia ja mies Lähi-idästä kommunikoi suomen kielellä. Lisäksi mukana ollut afrikkalaistaustainen nainen puhui englantia sekä jotakin muuta kieltä afrikkalaistaustaisen miehen kanssa. Keskustelumme aikana miehet kuitenkin tunnistivat myös yhteisen arabiankielisen sanan taatelille, vaikka kumpikaan ei puhunut äidinkielenään arabiaa.

Kommunikointi kielen välityksellä vaati monia siltoja, ja se oli sekavaa, mutta konkreettisten massasta tehtyjen pienesineiden avulla kommunikointi oli suoraa ja ymmärrettävää. Kun käytössämme oli konkreettisia esineitä saatoimme ns. ”vetää mutkia suoriksi.” Emme tarvinneet tulkkausta kielestä toiseen, ja jopa kolmanteen vaan ymmärsimme esineiden avulla mistä oli kyse ja mistä puhuttiin. Tulkkaukseen liittyy myös se ongelma, että viesti aina muuttuu hieman käännettäessä. Kyseessä on, erään leikin ideaa lainatakseni, ns. ”rikkinäinen puhelin” –ilmiö. Kun kommunikoimme esineillä, sanoja ei tarvittu, ja viestintä oli tehokkaampaa.

6 HAVAINTOJA JA KOKEMUKSIA TTAP-MENETELMÄSTÄ

Tämä luku kertoo niistä havainnoista, mitä tehtiin kun sovellettiin TTAP-menetelmää turvapaikanhakijoiden kanssa. Lisäksi luvussa pohditaan miten eri askeleet soveltuivat käytettäväksi tällä nimen omaisella ryhmällä. Toimintaa pohditaan osallistujien ja ohjaajan näkökulmista. Luvun lopussa eritellään onnistumisen kokemukset ja haasteet.

6.1 Menetelmän soveltuvuus

Kysymys menetelmän soveltuvuudesta tälle kyseiselle ryhmälle antaa hyvin monenlaisia vastauksia. Jotkin menetelmät tai menetelmän osat soveltuivat huonosti, jos ollenkaan, käytettäväksi tällä kyseisellä ryhmällä tai ainakin osalla ryhmäläisistä. Toiset menetelmät taas soveltuivat hyvin tai jopa erinomaisesti käytettäväksi juuri tämän ryhmä kanssa.

Suuri osa TTAP -menetelmään liittyvistä askeleista jäi toteutumatta eri syistä tai toteutui sovelletusti. Syynä toteutumattomuuteen oli useimmiten se, että paikalle ei ilmestynyt ketään tai askeleen toteuttaminen ei olisi ollut mielekästä, näin kävi esimerkiksi lopputapahtuman kohdalla. Tämän lisäksi toteutumatta jäi mm. menetelmän liike-askel -osio, koska paikalle ei tullut ketään. Ruoka-askel osio toteutui niin, että keskustelimme ruuasta. Meillä ei ollut käytössämme keittiötä, joten emme olisi voineet valmistaa ruokaa. Puhuminen ruuasta tai sen näkeminen tosin aktivoi samoja aivoalueita kuin itse syöminen. (Levine-Madori 2007, 9-10.)

6.1.1 Rentoutus

Aloitin purkamaan kysymystä TTAP -menetelmän soveltuvuudesta tälle kyseiselle ryhmälle menetelmän soveltumattomuudesta tai tarkemmin siitä, miltä osin menetelmä ei tutkimusteni mukaan sovi tälle kyseiselle ryhmälle.

Rentoutus/meditaatio -osuus ei soveltunut käytettäväksi tämän ryhmän kanssa. Syynä oli se, että koko rentoutuksen käsite oli uusi ja vieras ryhmälle. Rentoutustuokion aikana useat osallistujat vain katselivat lattiaan, pitelivät päätään ja raapivat korvaansa jne. Myös se, että rentoutusohjeita annettiin samaan aikaan kahdella eri kielellä, ei toiminut.

Myös musiikin valinta tulee hoitaa huolella, musiikki ei saisi olla liian vierasta, kun sitä vertaa osallistujien taustaan. Esimerkiksi kun käytin ensimmäisellä kerralla klassista musiikkia, se vaikutti olevan hyvin vierasta varsinkin Lähi-idästä peräisin oleville ryhmäläisille.

Toisaalta, kun ohjasin rentoutusta yksilöohjauksena ja musiikki oli muuta kuin suositeltua klassista musiikkia, rentoutus onnistui paljon paremmin.

6.1.2 Piirtäminen

Piirtäminen vaikutti tutkimukseni perusteella olevan hyvä menetelmä. Kun ryhmäläiset piirsivät, he olivat hyvin keskittyneitä. Edes ikkunan takana touhunnut aurastraktorikaan ei saanut heidän keskittymistä herpaantumaan. Piirtämiensä kuvien avulla ryhmäläiset pystyivät kommunikoimaan keskenään ilman yhteistä kieltä ja se oli niitä harvoja hetkiä, kun ryhmä oli todellakin yhteinen ryhmä sen sijaan, että he olisivat olleet irrallisia yksilöitä samassa tilassa.

6.1.3 Muovailu

Muovailu oli myös käyttökelpoinen menetelmä. Joskus on helpompi tehdä kolmiulotteisia muotoja massasta kuin piirtää. Muovaillessa savea tai DAS-massaa voi myös tuhota jo tehdyn muodon ja aloittaa alusta. Esineiden avulla voi konkretisoida kertomustaan. Savi on myös materiaalina hyvin terapeutin, sillä sitä voi muovata mielensä mukaan. Muovaillessa syntyi tositarinoita elämästä ja asioiden jakaminen oli helppoa ja miellyttävää.

6.2 Turvapaikanhakijoiden kokemukset

Turvapaikanhakijoiden kokemukset menetelmästä vaihtelivat. Tuntui siltä, että moni äänesti jaloillaan eli jätti tulematta paikalle uudestaan, sillä kävijämäärä laski loppua kohden. Tämä selittyi osaksi myös sääolosuhteilla. Yksi osallistuja, joka oli paikalla ensimmäisellä ja viimeisellä kerralla, kertoi olleensa poissa, koska oli ollut toisella paikkakunnalla ja siksi, että oli ollut kylmä ja että kylmällä ilmalla hän ei lähde pois asunnostaan. Kun kyselin osallistujilta, mitä mieltä he olivat työpajoista, vastaukset olivat sen suuntaisia, että tekeminen oli mukavaa, mutta toiminnan pitäisi olla jatkuvaa. Kysymykseen, olisiko tämänkaltainen toiminta hyvää, sain haastattelussa vastauksen: ”Vähän aika. Pitäisi olla koko ajan.. ja ensin työ. Töitä - hyvä maahanmuuttajille.” Eli toiminta oli kaivattua, mutta sen pitäisi olla jatkuvaa. Työ on se, jota turvapaikan hakija kaipasi eniten. Kysyessäni oliko ”muovailu kivaa?” Vastaus oli ”Joo, kivaa!”

6.3 Vaikutukset kotoutumiseen

Vaikutukset olivat positiivisia, sillä tarjoamani toiminta oli mukava lisä turvapaikanhakijoiden arkeen, joka on suureksi osaksi kotona istumista ja odottamista. Kuten eräs osallistuja asian ilmaisee. ” *Kaikki ovat... paljon ongelmia. Mieli on väsynyt, koska kaikki odottaa vastausta immigrate tai muu asia. Ei ole tekemistä.* ” Myös se, että kuvien, veistosten yms. avulla he pystyvät ilmaisemaan itseään, tulevat näkyväksi toisille ja pystyvät kommunikoimaan ilman yhteistä kieltä, on elämänlaatuun positiivisesti vaikuttava tekijä.

Toiminta tuki osaltaan orastavaa kotoutumisprosessia sillä tavoin, että osallistujat oppivat jonkin verran uusia suomen kielen sanoja. Osallistujat myös oppivat uusia asioita suomalaisesta kulttuurista, keskustelujemme myötä. Tällaisia asioita olivat esimerkiksi vuorokauden pituuden vaihtelut kesäisin ja talvisin sekä se, millaista on ajaa liukkaalla kelillä autoa.

Kotoutuminen on kaksisuuntainen prosessi, ja siitä syystä oli tärkeää, että osallistujat saivat kertoa myös omasta kulttuuristaan, mm. omasta ruokakulttuurista. Näin lyhyellä toiminnalla tosin ei voida tehdä johtopäätöksiä kotoutumisprosessin tukemisesta, sillä kotoutuminen on pitkä, jopa vuosia kestävä prosessi ja siitä syystä toiminnan vaikutuksia kotoutumiseen on vaikea ennustaa. Voidaan kuitenkin todeta, että toiminnalla ei todennäköisesti ole myöskään negatiivisia vaikutuksia kotoutumiseen.

6.4 Omat kokemukset

Alkuun pieni kertomus aineistostani, joka kuvaa toimintani vaikutuksia elämänlaatuun. Kun pisimpään ryhmässä ollut jäsen ei enää tullut paikalle, törmäsin häneen pihalla ja kyselin toiminnan soveltuvuudesta. Hänen vastaus oli silloin ” *Ei sovi maahanmuuttajille, maahanmuuttajilla paljon ongelmia.* ” Kysyin ” *ei jaksa? ei ole voimia?* ” . Vastaus ” *Joo!* ” Hän kuitenkin kiitteli, että oli saanut olla mukana toiminnassa. Kättelimme ja hän lähti asioillensa.

Tämän lyhyen keskustelun perusteella oivalsin, että miehen voimat eivät riittäneet tulla paikalle ja hänellä oli käsitys, että pitäisi olla iloinen ja vahva, että voi osallistua toimintaan. Eli terapeutin virkistystoiminnan idea siitä, että voi tulla väsyneenä ja ongelmiensa kanssa paikalle ja saada voimaa ja apua ongelmiin ja niiden kestämiseen toiminnasta, ei ollut välitynyt osallistujalle.

6.4.1 Onnistumiset

Löytöretki- taidetyöpajoilla onnistuin tuomaan vaihtelua ja piristystä turvapaikanhakijoiden arkeen Toiminta oli rentoa ja henki työpajojen aikana oli suurimmilta osin rento, kannustava ja vapautunut. Onnistuin luomaan turvallisen ilmapiirin, jossa oli helppo olla ja työskennellä. Sain tärkeää

tietoa siitä, miltä osin menetelmä soveltuu käytettäväksi turvapaikanhakijoiden kanssa. Sain myös erittäin arvokasta tietoa siitä, mikä ei toimi. Epäonnistumiset voivat olla ns. ”ohjaajan helmiä”, kun niistä ottaa opikseen. Oman ohjaamisen tutkiminen videolta avasi silmäni ja opetti minua suuresti.

Oman ohjaamisensa tarkkailu videomateriaalia havainnoimalla on hyödyllistä, mutta raskasta työtä. Suurimmaksi osaksi näin vain tekemäni virheet ja kehitettävät asiat. Hyviä asioita ei välttämättä noteeraa lainkaan. Kuitenkin kun videomateriaalia tarkasteli, oli helpompi tarkkailla itseään ulkopuolisena ja se helpotti oman toiminnan reflektointia. Videota katsoessa en ajatellut olevani itse tilanteessa, vaan katsoin sitä kuin ulkopuolisin silmin, hyvin objektiivisesti.

Huomasi, että ohjatessa itsellä on saattanut olla hyvinkin selkeä visio sekä ohjaamisesta, että toiminnan rakenteesta. Valitettavasti se ei kuitenkaan välttämättä aina välity läsnäolijoille eikä videon katsojalle.

Luettelen tässä muutamia asioita, jotka osuivat silmään, kun katsoin omaa ohjaamistani videolta:

- Puheeni on välillä todella nopeaa ja epätahtista. Saatan sanoa jotakin hitaasti, mutta sitten nopeasti sylkäistä väliin jonkin lauseen tai sanan.
- Vaikeaa huomata tulkata kaikkea, usein kääntää toiselle vain jonkin avainsanan ja viesti voi jäädä epäselväksi tai pahimmassa tapauksessa sen voi tulkita väärin
- ohjeistus usein nopeaa ja ylimalkaistakin
- välillä käyttää väärää kieltä, pitäisi sanoa suomeksi, mutta sanoo englanniksi
- ei muista osallistujien nimiä edellisestä kerrasta
- pyrkimys yleistää asioita: esimerkiksi tyyliin Taekwondo? melkein sama kuin karate etc.

Hyviä asioita ohjaamisessa olivat seuraavat asiat:

- selkeä kehonkieli, käytti käsiä apuna, kun sanat eivät riittäneet.
- huumorintaju, nähtiin asioiden hauskat ja valoisat puolet
- rento, inhimillinen ja lämmin tyyli ohjata.

Videoiden purkaminen ja oman toiminnan reflektointi olisi parasta tehdä aina heti ohjausten jälkeen ennen seuraavaa ohjausta, niin ei toistaisi aiempia virheitään. On myös otettava huomioon inhimilliset rajat, jotka rajoittavat sitä, kuinka paljon pystyy katsomaan ja analysoimaan videomateriaalia kerralla tai yhtenä päivänä. Katsomiseen puuttuu ja väsyy. Siksi sitä pitäisi tehdä vähän kerrallaan eikä purkaa ja analysoida koko materiaalia kerralla.

Valitettavasti teknistä syistä johtuen minulla ei ollut mahdollisuutta purkaa ja reflektoida ohjausvideoitani aina heti ohjausten jälkeen. Siitä huolimatta

oli erittäin hyödyllistä koko opinnäytetyöprosessin kannalta videoida ohjaukset ja niiden avulla reflektoida omaa ja ohjattavien toimintaa. Opinnäytetyöprosessin tavoite on oppia uusia asioita ja kehittää toimintaa. Voin todeta, että videoita refleктоimalla voin kehittää ja parantaa omaa ohjaamistani erittäin paljon.

Budjetissa pysyminen onnistui myös erittäin hyvin. Arvioni materiaalikulusta oli noin 50 € ja loppusumma oli vähän yli. Säästöä tuli myös siitä, että en tarvinnutkaan tulkkeja, sillä niiden käyttö ei olisi ollut tarkoituksenmukaista eikä niiden puuttuminen vaikuttanut tutkimukseeni.

6.4.2 Haasteet

Haastavaa oli saada tietyt askeleet toimimaan. Esim. rentoutus oli todella haastavaa, eikä se sitten ryhmällä onnistunutkaan suunnitelmien mukaisesti. Myös osallistujien sitouttaminen toimintaan oli haaste. Kävijämäärä laski tasaisesti ohjausten edetessä. Ensimmäisellä kerralla oli 6 henkeä, toisella 3, kolmannella yksi, neljännellä 0 ja viimeisellä viidennellä keralla 2 henkeä. Sää selittää osaltaan aktiivisuuden puutteen, mutta siihen on olemassa muitakin syitä. Niistä tarkemmin luvussa 8 pohdinta ja arviointi.

Haaste oli myös TTAP -menetelmän soveltaminen. Menetelmä on kehitetty Yhdysvalloissa ja sikäläisessä kulttuurissa, joka on avoin ja sosiaalinen. Menetelmä on kulttuurisensitiivinen, mutta silti minulla oli haasteita saada se toimimaan ryhmälläni. Jotkin ohjeistukset, esimerkiksi musiikin suhteen, eivät vain toimineet käytännössä. Klassinen musiikki vain on niin eri maailmasta kuin mistä ryhmäläiseni olivat lähtöisin. Siitä syystä tulee miettiä tarkoin ryhmäläisten taustaa ja kulttuuria toimintaa ja askelia suunnitellessa.

Haasteena oli myös ohjaajan motivaation ylläpito ja suunnitelmissa pysyminen. Kun osallistujat kaikkosivat ja osallistujia oli vain yksi, kävin ajatusten vaihtoa sähköpostilla ohjaavan opettajani kanssa siitä, miten jatkaa. Tarvitsin ryhmän eikä yksi henkilö ole ryhmä. Mietin ryhmän laajentamista tai sitten vaihtoehtona vain todeta se, miten prosessi etenee. Päädyimme jälkimmäiseen. (Hentinen, sähköpostiviesti 8.12.2010.)

Toisaalta, kun viimeisellä kerralla olikin taas osallistujia, niin unohdin suunnitelmat ja päätin tehdä heidän kanssaan jotakin, mikä toimisi. Halusin, että ohjattavat eivät joutuisi maksamaan minun kokeiluistani, vaan heillä olisi positiivisia kokemuksia mukanaan työpajojen loputtua.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa esittelen ensiksi tutkimuksesta tekemäni johtopäätökset omassa luvussa. Toisessa luvussa teen toimintaehdotuksia johtopäätöksiin nojaten.

7.1 Johtopäätökset

Tutkittaessa TTAP -menetelmän soveltuvuutta käytettäväksi turvapaikan hakijoiden ryhmällä tutkimuksen nojalla voidaan todeta, että menetelmä soveltuu käytettäväksi sovellettuina tietyin rajauksin ja ehdoin. Menetelmän tietyt askeleet ja aktiviteetit soveltuvat käytettäväksi ryhmällä ja niiden käytöstä saatiin jopa hyviä kokemuksia. Tällaisia askeleita olivat piirtäminen ja muovailu. Kun turvapaikanhakija teki piirroksen tai muovaili 3-ulotteisen esineen, hän pystyi kommunikoimaan toisten ryhmäläisten kanssa paremmin ja tuli paremmin nähdyksi ja kuulluksi. Rentoutus sen sijaan ei toimi ryhmässä, jossa puhutaan useaa eri kieltä ja kommunikointiin vaaditaan vähintään kaksikielisyyttä. Myös koko rentoutumisharjoituksen käsite ja menetelmä saattaa olla vieras ja sitä käytettäessä tulisi tilanne alustaa perusteellisesti. Parhaiten se toimi yksilöohjauksessa. Kysymykseen kotoutumisen tukemisesta voidaan tutkimuksen perusteella todeta, että TTAP -menetelmä tukee kulttuurien välistä dialogia ja sitä myöten tukee kotoutumista. Myös suomen kielen, ja kulttuurin oppiminen on mahdollista erilaisten toimintojen ja menetelmien sivutuotteena.

Vaikutuksia TTAP -menetelmän käytöstä elämänlaatuun on vaikea arvioida näin lyhyellä tutkimuksella, mutta aineiston nojalla voidaan todeta, että toiminta mahdollisti mm. flow-kokemusten syntymisiä. Turvapaikanhakijoilla ei juuri ole mitään toimintaa, varsinkaan virkistystoimintaa. Suurin osa heidän ajastaan menee siihen, että he vain istuvat asunnollaan ja odottavat päätöstä turvapaikasta. Löytöretki-taidetyöpajat antoivat turvapaikanhakijoille mahdollisuuden päästä ulos asunnosta, muodostaa tukiryhmä ja ilmaista itseään taiteen kautta. Käytännössä tämän toteutuminen ei kuitenkaan ollut ollenkaan yksinkertaista ryhmän heterogeenisuudesta ja osallistumisaktiivisuudesta johtuen.

7.2 Ehdotukset

Tutkimuksen, jonka aikana monet ns. ”sudenkuopat” tulivat tutuiksi, perusteella haluan kiinnitettävän asiaa seuraavanlaisiin seikkoihin.

Kun turvapaikan hakijoille järjestetään toimintaa, toiminnan tulisi olla avointa ns. matalan kynnyksen toimintaa. Matalan kynnyksen toimintaa ovat Hämeenlinnassa esimerkiksi Hämeenlinnan Settlementin Kaarisilta-keskus -toiminta, joka on suunnattukin maahanmuuttajille sekä lähiökes-

kusten toiminta, joka kokoaa alleen ”Suomen pienoiskoossa”. Tällaiseen toimintaan olisi helppo osallistua ja se tukisi turvapaikanhakijoiden hyvinvointia. Toiminnan tulisi olla jatkuvaa, vaikka osallistujat saattavatkin vaihtua, niin olisi hyvä, että turvapaikanhakijoiden elämässä olisi jotakin toimintaa, joka antaisi tunteen jatkuvuudesta.

Sopivaa toimintaa voisi olla esim. käsitöiden opettaminen, mm. villasukat lämmittävät talvisin mukavasti. Aikaa turvapaikanhakijoilla on – liiaksikin asti. Toiminta voisi jalkautua asumisyksikköihin, joten toimintaan olisi helpompi päästä mukaan.

Vastaanottokeskuksia perustettaessa tulisi ottaa huomioon, että ne olisivat palvelujen läheisyydessä. Esimerkiksi paikkakunnalla, missä vastaanotto-keskus sijaitisi, harrastusmahdollisuudet ovat hyvin rajalliset. On varmasti kulttuurishokki tulla esim. lämpimästä maasta kylmään Suomeen ja lisäksi sellaisesta kulttuurista, jossa on paljon ihmisiä läsnä harvaan asutulle seudulle, joka on leikillisesti ilmaisuna ”niin syrjässä, että aikamerkkikin tuodaan sinne postiautolla kerran viikossa”.

Tutkimuksessani ilmeni, että turvapaikanhakijat kaipaavat ensisijaisesti työtä. Siksi toiminnan tulisi olla sellaista, että tuloksena olisi konkreettisia käyttöesineitä. Terapeutistavoitteinen toiminta voi mennä ns. ”yli hilseen” ja tutkimuksessani ilmeni seikka, että osallistuja ei halunnut tulla paikalle, koska hänellä oli ongelmia ja huono olo. Koko terapeutistavoitteisen toiminnan idea siitä, että toimintaan voi tulla negatiivisten tunteiden kanssa ja niiden käsitteleminen voi auttaa, ei välittynyt osallistujalle. Toisaalta ongelmat voivat olla sellaista mittaluokkaa, että niiden käsittelemiseen tarvittaisiin erilaista ammattitaitoa kuin mitä ohjaustoiminnan artenomeilla on tarjota.

8 POHDINTA JA ARVIOINTI

Kuten Homer Simpson toteaa: ”You tried your best and failed miserably. The lesson is: Never try!” Tässä vaiheessa tuo toteamus kummittelee mielessäni toistuvasti ja usein. Syynä on se, että ohjaukseni ja prosessini meni mielestäni hieman poskelleen ja monta asiaa olisi voinut tehdä paremmin. Minä sitä vastoin heitän ilmaan kysymyksen: Kumpi on tärkeämpää, vahvistaa jo olemassa olevia tietoja vai astua rohkeasti harhaan ja luoda uutta tietoa?

Itse olen usein opintojeni aikana todennut, että mielestäni tutkimuksen tekeminen on turhaa, jos lähtötilanteessa tietää lopputulokset. Tutkijan on myös osattava nauttia epäonnistumisistaan ja siitä, että asiat eivät mene suunnitellusti.

Kun lähdemme kokeilemaan jotakin täysin uutta, meillä ei ole tietoa, vaan me etsimme sitä ja luomme sitä. Ennakko-oletuksia voi olla, mutta ne voivat osoittautua paikkaansa pitämättömiksi. Tiedon luominen on raskasta työtä niin teknisesti kuin henkisesti. Tutkimuksen tekeminen on pitkälle oletusten testaamista, se on ajoittain myös väärässä olemista. Totuuden hinta on se, että voi erehtyä. Kuitenkin, virheistä voi oppia ja prosessin aikana olen oppinut paljon uusia asioita ja siitä syystä, jos nyt aloittaisin prosessin, tekisin monta asiaa toisin.

Aloittaessani opinnäytetyöni olin toiveikas ja tunsin olevani urauurtava pioneeri, joka tulee tekemään suuria oivalluksia ja kehittämään mahtavia teorioita ja käyttämään ylivertaisia menetelmiä. Nyt opinnäytetyöni loppuvaiheessa huomaan, että ratkaisujen sijaan olenkin löytänyt kehityskohteita lähinnä omaan työskentelyyn liittyen. Aivan kuten Kolumbus, löysin jotakin, mutta en ehkä juuri sitä, mitä olin lähtenyt etsimään.

Jos aloittaisin opinnäytetyöni tekemisen nyt, kiinnittäisin huomiotani seuraaviin asioihin:

- Parempi perehtyminen asiakkaiden taustoihin olisi ollut paikallaan, esimerkiksi alkuhaastattelujen muodossa. Ne olivat listallani, mutta jäivät pois aikataulusyistä ja siksi, että en nähnyt niitä tarpeellisiksi, siksi että menetelmän aikana opimme tuntemaan toisiamme.
- Ryhmäläisten valinta: Edelleen taustojen kartoitus: kielitaito kulttuuri yms. Ohjaaminen tulisi voida toteuttaa yhdellä kielellä. Jo kahden kielen käyttö joissakin tilanteissa voi olla sekavaa. Myös se, että ryhmän jäsenet olisivat samalta kulttuurialueelta, voisi helpottaa työtä. Voisi olla vaikka kaksi eri ryhmää ja ne voisi liittää jossakin vaiheessa samaksi ryhmäksi.
- Menetelmän haltuunotto: Menetelmää oli markkinoitu meille yleispätevä ja helppokäyttöisenä. Kuitenkin käytännössä

menetelmä vaati paljon erilaisia taitoja ja sen yleispätevyyskin tuli kyseenalaistettua.

- Ohjausten suunnittelu: Esimerkkinä musiikin valinta. Vaikka kirjassa todetaan, että tämänkaltainen musiikki herättää tämänkaltaisia tuntemuksia ja sopii tähän ilmapiiriin, ei tulisi sokeasti luottaa kirjatietoon. Kun kirja on kirjoitettu tietyssä kulttuurissa tietylle ryhmälle, on taustalla tiettyjä oletuksia, jotka välttämättä eivät ole universaaleja. Esimerkiksi klassinen musiikki voi olla rentouttavaa jossakin kulttuurissa, mutta joissakin kulttuureissa jonkun toisen korvaan se voi kuulostaa jopa ahdistavalta. Sekä päinvastoin afrikkalainen rumpumusiikki voi olla energistä ja sykkivää, mutta jonkun mielestä se voi olla sietämätöntä meteliä.

Suurimpana haasteena oli opinnäytetyössäni saada osallistujat sitoutumaan mukaan toimintaan. Osallistujamäärät laskivat tasaisesti koko ajan ohjausten edetessä. Tämä vaikutti myös ohjausten toteutumiseen, toiminnan aikana sovelsin menetelmää ja usein lipsuin suunnitelmissani.

Tiesin turvapaikan hakijat haastavaksi asiakasryhmäksi, mutta yllätyin käytännön tasolla siitä, miten haastavaa työskentely on. Ohjaaminen sinänsä tuntui sujuvan hyvin, mutta kun analysoin ohjauksista tekemiäni videoita löysin niistä ns. ”sokeita pisteitä”. Vaikka itsestä tuntui siltä, että minulla oli selkeät ajatukset, niin ne eivät välttämättä aina välittyneet muille läsnäolijoille.

Turvapaikanhakijat ryhmänä ovat erittäin haastava ja voi miettiä, miksi heitä käsitellään yhtenä ryhmänä. Ainoa yhteinen asia heille on se, että he hakevat turvapaikkaa Suomesta. Olemme kaikki yksilöitä. Kulttuurien kirjo vaihtelee ja vaikka olisi samalta kulttuurialueelta, esimerkiksi Lähi-idästä, voi kuulua eri kielialueeseen ja kommunikointi on mahdotonta. Onneksi kuvien avulla voi kommunikoida ilman kielimuuria.

Menetelmä saattaisi soveltua käytettäväksi kotoutumisen tukena kotoutumisen virallisesti alkaessa, mutta turvapaikanhakija ryhmälle se voi olla liian vaikeaselkoinen. Myös ohjaajalla tulisi olla enemmän kokemusta menetelmän käytöstä. Kursseillaan ja luennoillaan menetelmän kehittäjä Linda Levine-Madori oli valanut minuun rajattoman itseluottamuksen ohjata ja käyttää TTAP-menetelmää uusissakin ympäristöissä, mutta käytännön todellisuus palautti minut nopeasti maan pinnalle. Menetelmän haltuunotto sille alkuperäisesti tarkoitetuissa ympäristöissä, ennen soveltavaa työskentelyä olisi mielestäni suositeltavaa. Nyt haaste oli erittäin suuri.

LÄHTEET

- Ahonen, H. 1994. Löytöretki itseen. Tampere: Tammer-Paino.
- Austin, D.R. 1999. Therapeutic Recreation, Processes and techniques, 4th edition. Champaign, IL: Sagamore Publishing Inc.
- Csikszentmihalyi, M. 1997. Creativity – Flow and the Psychology of Discovery and Invention. New York: Harper Perennial.
- Dali, S.1996. Neron päiväkirja. Juva:WSOY.
- Hirsijärvi, S. Remes, P & Sajavaara, P. 2006. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Levine Madori, L. 2007. Therapeutic thematic arts programming for older adults. Baltimore: Health professions press, inc.
- Mikkonen, A. 2005 Työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajat: kokemuksia kotouttamistoiminnasta. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Söderling, Fågel (toim.). 2005. Olemme muuttaneet – Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Vammala: Vammalan Kirjapaino, 53-71.
- Pakaslahti, A. & Huttunen, M (toim.). 2010. Kulttuurit ja lääketiede. Helsinki: Kustannus oy Duodecim.
- Pirinen, I. 2010. Turvapaikanhakijoiden terveydentila. Teoksessa Pakaslahti, A & Huttunen, M. Kulttuurit ja lääketiede. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim 164-191.
- Saraneva, K. Pakolaisuus ja psyykinen traumatisoituminen. Teoksessa Pakaslahti, A & Huttunen, M. Kulttuurit ja lääketiede. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim 192-245
- Lyricmania. 2011. Kollaa kestää-jäähyväiset aseille lyric. Viitattu 19.2.2011. <http://www.lyricmania.com/kollaa+kest+++j++hyv+iset+aseille-lyric.html>
- Suomen punainen risti. 2011. Apua ja tukea. Suomen punainen risti. Viitattu 1.3.2011. <http://www.redcross.fi/apuajatukea/maahanmuuttajientuki/toiminta/kotoutuminen/>

Maahanmuuttoviraston turvapaikkayksikön tilastokatsaus 2010. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 1.4.2011.
<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=8,2476>

Suomen punainen risti.2011.Apua ja tukea. Suomen punainen risti. Viitattu 1.3.2011.
http://www.redcross.fi/apuajatukea/maahanmuuttajientuki/vastaanottokeskukset/fi_FI/index/

Suulliset lähteet

Kortelainen, Kimmo. Lähetetty 24.2.2011. VS: Opinnäytetyöhön liittyen. [sähköpostiviesti]. Vastaanottaja Heikki Karppi. Viitattu 1.3.2011.

Karppi, Heikki. Lähetetty 8.12.2010. Opparikiemuroita.[sähköpostiviesti]. Vastaanottaja Hanna Hentinen. Viitattu 13.3.2011.

Harakkamäki, L. Kotoutumisen tukeminen.29.1.2010. Hämeen ammattikorkeakoulu. Hämeenlinna

Hentinen, H. Terapia, kuntoutuminen, ja virkistymisen. 29.10.2009. Hämeen ammattikorkeakoulu. Hämeenlinna.

Vastaanottokeskuksen Suomen kielen ja kulttuurin opettajan haastattelu 11.11.2010. Lammin vastaanottokeskus. Hämeenlinna.

Vastaanottokeskuksen vastaavan ohjaajan haastattelu. 18.5.2010. Lammin vastaanottokeskus. Hämeenlinna.

Levine Madori, L. Thematic therapeutic arts programming. 17-21.5.2010. Hämeen ammattikorkeakoulu. Hämeenlinna.

Maahanmuuttoviraston turvapaikkayksikön tilastokatsaus 2010 25.3.2011

Flyeri

”LÖYTÖRETKI”- Taidetyöpajat
(”Discovery Journey”- Art workshops)

PERJANTAISIN
on Fridays

19.11.2010

26.11.2010

3.12.2010

Kello

10.12.2010

13-15 O’Clock

17.12.2010

OHJAAJA

Instructor

Heikki Karppi

Ohjaustoiminnan Artonomiopiskelija

Student of Bachelor of Arts, Department of Culture, Degree Programme in Crafts and recreation / HAMK University of applied sciences

Kuvauslupa

Heikki Karppi / Ohjaustoiminnan Koulutusohjelma HAMK

KUVAUSLUPA

Ei Saa

Kyllä saa

Annan luvan kuvaamiseen ”Löytöretki”- Työpajojen aikana
Lammin vastaanottokeskuksessa 19.11-17.12.2010 aikana.

Kuvia töistäni saa esittää opinnäytetyössä

Kuvani saa näkyä opinnäytetyössä

Allekirjoitus _____

Nimen selvennys _____

Videon havainnointilomake

Havainnointilomake

Miksi? miten ilmenee? Miksi ei? Miten ilmenee?

Kotoutumisen tuki:

Miksi? miten ilmenee? Miksi ei? Miten ilmenee?

Menetelmän soveltuvuus:

Miksi? miten ilmenee? Miksi ei? Miten ilmenee?

Voimaantuminen:

Miksi? miten ilmenee? Miksi ei? Miten ilmenee?